

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

GEFLEBORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Läret, bestående af provinserna Gestrikland och Helsingland, har till sina gränser icke undergått någon förändring under femårsperioden. Det innehåller enligt beräkning af Generalstabens topografiska afdelning en *ytvidd* af 168,1772 qvadratmil och gränisar till Vesternorrlands, Jemtlands, Kopparbergs, Vestmanlands och Uppsala län samt Bottniska viken.

I kyrkligt hänseende tillhör länet Uppsala stift och är *indeladt* uti sex kontrakt, fyratio pastorat samt fyratio kyrksöcknar med fjorton kapellag. Inom länet finnas tre städer, nemligen Gefle, Söderhamn och Hudiksvall, hvilka alla äro sjö- och stapelstäder samt hafva egen jurisdiktion. Uti judicielt hänseende i öfrigt är länet indeladt uti fyra domsagor, nemligen Gestriklands, Södra Helsinglands, Vestra Helsinglands och Norra Helsinglands, af hvilka Vestra Helsinglands domsaga består af tre tingslag, men de öfriga hvardera af fyra tingslag. Uti Gefle finnes ett läns cellfångelse, der ransakningar i brottmål med häktade personer hållas af Gefle stads rådstufvurätt samt häradsrätterna i Gestriklands domsaga, och uti Hudiksvall är uppfördt ett kronocellfångelse för nämnda stad samt Vestra och Norra Helsinglands domsagor och hvarast dylika ransakningar, som nyss omförmäls, hållas af Hudiksvalls stads rådstufvurätt samt häradsrätterna i Norra Helsinglands domsaga. I kameralt och administrativt hänseende är länet fördeladt i fyra fögderin hvart och ett omfattande en domsaga, samt två landsfiskals- och trettioett länsmansdistrikt.

Beträffande bergshandteringen tillhör länet Gefle—Dala bergmästaredistrikt och i afseende å skogshandteringen Södra Norrlands distrikt. I sistnämnda hänseende är länet indeladt i fyra revir.

Vidkommande tullväsendet är länet fördeladt uti tre tullkammaredistrikt och i fråga om helso- och sjukvården uti fem provinsialläkaredistrikt, hvartill dessutom komma fyra distrikts- och fyra stadsläkarebefattningar. Två länsdjurläkare finnas anställda.

I militäriskt hänseende tillhör länet femte militärdistriktet och finnas inom länet Kungl. Helsingeregemente samt Norrlands första båtsmans kompani och af Norrlands andra kompani sextiofyra rotar, äfvensom fem nummer af Kungl. Lifregementets dragonkorps.

Länet utgör ett landstingsområde och utser till riksdagen fem ledamöter af första och sju ledamöter af andra kammaren.

Under perioden har icke i tryck utkommit något *länet rörande arbete* i geologiskt, topografiskt eller naturhistoriskt hänseende, men Kungl. hushållningssällskapet har ombesörjt utgifvandet af en tidskrift, omfattande landtbruksväsendet.

Bland *regelbundenheter i den administrativa indelningen* bör anmärkas, att hemmanet Jörsön N:o 1 i Hedesunda socken af Gestrikland, bestående af ett mantal, i ecklesiastiskt och ekonomiskt hänseende räknas till Söderfors socken i Uppsala län, men i judicielt hänseende till Gestriklands domsaga. Vid upp-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-22.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånare.....	2.
3. Näringar.....	3.
Tab. Litt. A. Odlade egoviddens användning.....	4.
Tab. Litt. B. Utsädesbeloppet.....	5.
Tab. Litt. C. Skördebeloppet.....	6.
Tab. Litt. D. Uppgifter rörande Valls landbruksskola.....	9.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	14.
5. Kameralförhållanden.....	17.
6. Politi.....	19.
Tab. Litt. E. Inkomster o. utgifter vid sjukvårdsanstalterna.....	21.
Tabellbilagor	23-32.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	23.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	23.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	23.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	24.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	24.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	24.
Tab. N:o 7 a. Fabriker och manufakturinrättningar, år 1875.....	25-26.
Tab. N:o 7 b. Handtverkare och idkare af annan näring, år 1875.....	27.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverin och skjutsning.....	28.
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel, år 1875.....	28.
Tab. N:o 10 a. Hemman och lägenheter m. m. å landsbygden, år 1875.	29.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna.....	30.
Tab. N:o 11. Laga skiften, åren 1871-1875.....	30.
Tab. N:o 12. Stats- och riksgäldsmedlen, åren 1871-1875.....	31.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	32.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	32.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

GEFLEBORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Läret, bestående af provinserna Gestrikland och Helsingland, har till sina gränser icke undergått någon förändring under femårsperioden. Det innehåller enligt beräkning af Generalstabens topografiska afdelning en *ytvidd* af 168,1772 qvadratmil och gränisar till Vesternorrlands, Jemtlands, Kopparbergs, Vestmanlands och Uppsala län samt Bottniska viken.

I kyrkligt hänseende tillhör länet Uppsala stift och är *indeladt* uti sex kontrakt, fyratio pastorat samt fyratio kyrkosocknar med fjorton kapellag. Inom länet finnas tre städer, nemligen Gefle, Söderhamn och Hudiksvall, hvilka alla äro sjö- och stapelstäder samt hafva egen jurisdiktion. Uti judicielt hänseende i öfrigt är länet indeladt uti fyra domsagor, nemligen Gestriklands, Södra Helsinglands, Vestra Helsinglands och Norra Helsinglands, af hvilka Vestra Helsinglands domsaga består af tre tingslag, men de öfriga hvardera af fyra tingslag. Uti Gefle finnes ett läns-cellfångelse, der ransakningar i brottmål med häktade personer hållas af Gefle stads rådstufvurätt samt häradsrätterna i Gestriklands domsaga, och uti Hudiksvall är uppfördt ett kronocellfångelse för nämnda stad samt Vestra och Norra Helsinglands domsagor och hvaräst dylika ransakningar, som nyss omförmäلتs, hållas af Hudiksvalls stads rådstufvurätt samt häradsrätterna i Norra Helsinglands domsaga. I kameralt och administrativt hänseende är länet fördeladt i fyra fögderin hvart och ett omfattande en domsaga, samt två landsfiskals- och trettioett länsmansdistrikt.

Beträffande bergshandteringen tillhör länet Gefle—Dala bergmästaredistrikt och i afseende å skogshandteringen Södra Norrlands distrikt. I sistnämnda hänseende är länet indeladt i fyra revir.

Vidkommande tullväsendet är länet fördeladt uti tre tullkammaredistrikt och i fråga om helso- och sjukvården uti fem provinsialläkaredistrikt, hvartill dessutom komma fyra distrikts- och fyra stadsläkarebefattningar. Två länsdjurläkare finnas anställda.

I militäriskt hänseende tillhör länet femte militärdistriktet och finnas inom länet Kungl. Helsingeregemente samt Norrlands första båtsmans kompani och af Norrlands andra kompani sextiofyra rotar, äfvensom fem nummer af Kungl. Lifregementets dragonkorps.

Länet utgör ett landstingsområde och utser till riksdagen fem ledamöter af första och sju ledamöter af andra kammaren.

Under perioden har icke i tryck utkommit något *länet rörande arbete* i geologiskt, topografiskt eller naturhistoriskt hänseende, men Kungl. hushållningssällskapet har ombesörjt utgifvandet af en tidskrift, omfattande landtbruksväsendet.

Bland *regelbundenheter i den administrativa indelningen* bör anmärkas, att hemmanet Jörsön N:o 1 i Hedesunda socken af Gestrikland, bestående af ett mantal, i ecklesiastiskt och ekonomiskt hänseende räknas till Söderfors socken i Uppsala län, men i judicielt hänseende till Gestriklands domsaga. Vid upp-

görandet af statistik öfver riksdagsmannavalen har denna ore-gelbundenhet föranledt anmärkningar och tvekan om rätta för-farandet, när en stor del af Söderfors bruks, inom Uppsala län belägna, befolkning är bosatt på Jörsön, deribland bruks-disponenten, brukspredikanten m. fl.

2. Invånare.

Tab. N:o 1. Hela *folkmängden* i länet utgjorde vid 1870 års slut, en-ligt mantalslängderna, 146,132 personer och då, enligt samma längder, befolkningens antal vid 1875 års slut uppgick till 161,027 personer, så har *folkmängden* under ifrågavarande pe-riod ökat med 14,895 personer. Under femårsperioden 1866—1870 ökades *folkmängden* med endast 3,500 personer, som icke utgör mera än omkring $\frac{1}{4}$ del af den förökning, som under denna period egt rum. Af den nu befintliga befolkningen be-löper sig å städerna ett antal af 27,179, som i tab. N:o 1 är närmare specificerad, och å landet 133,848. Af sistnämnda antal belöper sig å Gestriklands fögderi 43,696, å Södra Hel-singlands fögderi 36,138, å Vestra Helsinglands fögderi 20,956 och å Norra Helsinglands fögderi 33,058 personer. Befolknin-gens tillväxt under perioden har i de särskilda fögderien upp-gått till 3,182 personer i Gestrikland, 2,646 i Södra Helsing-land, 1,499 i Vestra Helsingland och 1,701 i Norra Helsing-land, eller tillhopa 9,028 å landsbygden. I städerna utgör till-växten således 5,867 personer, hvaraf i Gefle 2,947, i Söder-hamn 2,171 och i Hudiksvall 749 personer.

Egentliga orsaken till *folkmängdens* betydliga tillväxt i jembörelse med föregående period torde i främsta rummet få tillskrifvas *inflyttningar* från andra delar af riket, synnerligast af arbetsklassen, som med den stigande företagsamheten i flere riktningar haft tillfälle till ständig sysselsättning och riklig ar-betsförtjänst; äfvensom uti den numera nästan helt och hållet upphörda utflyttningen till Amerika, hvilken under perioden varit ganska obetydlig, då deremot några förut utflyttade till länet återkommit. Anledningen till detta förändrade förhållande är antagligen den goda arbetsförtjänst, som varit att tillgå och hvilken för vanliga arbetare i allmänhet kan uppskattas till tre kronor om dagen, men i vissa fall deröfver, samt de goda skördar, hvarmed den jordbrukande befolkningen under perioden välsignats. En annan orsak torde äfven få sökas uti den om-ständighet, att befolkningen i allmänhet icke är böjd för ut-flyttningar till andra delar af riket. Antalet *födda* har i vissa delar af länet icke haft synnerligen stor inverkan på folkökning-en, enär åtskilliga sjukdomar, såsom t. ex. smittkoppor, febrar och difteri, uppträdit epidemiskt och ofta med dödlig utgång. Söderhamn har i detta fall varit hårdt hemsökt. Der hafva under perioden blifvit födda 1,227 samt afidit 705 personer; och har *dödligheten* efter *folkmängden* räknadt utgjort i medeltal 2,52 procent. En verkande orsak till denna dödlighet får sökas uti de små byggnadsqvarteren samt tomternas belägenhet dels i den djupa och delvis sankta dalgången efter stadsån och dels vid foten af de på södra sidan om ån belägna höga berg samt uti den omständighet, att tomterna, som öfver hufvud taget icke haft större yttinnehåll än 2 till 6,000 qvadratfot, varit tätt be-byggda med icke blott boningshus, utan äfven stall, ladugårdar, svinstior, afträden och andra uthus.

Länets *naturbeskaffenhet* i allmänhet har icke undergått någon förändring, dock torde böra meddelas, att genom fort-gående sjöaftappningar och myrutdikningar icke allenast länets inegojord vunnit i omfång, utan äfven frostländigheten å de ställen, der dylika arbeten verkstälts, i märkbar grad minskats.

Några särskilda administrativa förfoganden för invånare, som tala *främmande språk*, hafva icke påkallats och icke heller hafva förekommande *skissnatiska rörelser* medfört bildandet af särskilda församlingar.

En viss rörelse föregår inom befolkningens andliga lif och har gifvit sig uttryck bland annat deruti, att flerstädes upp-förts så kallade *bönehus*, hvarest söndagligen och äfven oftare hållas andaktsöfningar, hvaremot deltagarne häruti afhålla sig från den allmänna gudstjensten. Medlemmarne af dessa före-ningar, som hänföras till så kallade läsare, baptister och hed-bergianare, förtjena vitsord om ordentlighet och stillsamt lef-verne och några oordningar i borgerligt hånseende hafva genom denna rörelse icke förekommit.

Folklynnets är i allmänhet sträft, i synnerhet i Helsingland, och karakteriseras af en stark sjelfständighetskänsla. *Bildningen* hos en större del af den äldre befolkningen å landsbygden och arbetsklassen i städerna inskränker sig till den ringa under-visning, som folkskolan förr haft att lemna, men bland det uppväxande släktet är densamma i märkbart tilltagande, om ock hyfsning och mildare seder inom en del samhällen kunna anses hafva gjort mindre framsteg, än man af folkskolans på-verkan i dessa afseenden kunnat förvänta. Om ock folkskole-väsendet hos många till den äldre generationen hörande ännu betraktas såsom en tvångsåtgärd och följaktligen från deras sida icke kan påräkna den samverkan, hvarförutan lärarens nitiska bemödanden förlamas, har dock folkundervisningen alltmer till-vunnit sig allmogens förtroende och är i allmänhet inom länet lifligt omfattad.

Inom de flesta samhällen finnas *sockenbibliotek*, bestående af religiösa, historiska och andra allmännyttiga böcker, hvilka läsas med stort intresse, och allmogens läslust underhålles dess-utom genom tidningar och periodiska skrifter, företrädesvis af religiöst innehåll. Många bland allmogen följa med intresse dagens frågor.

Gröfre brott äro sällsynta hos den bofasta befolkningen och föröfvas nästan uteslutande af kringstrykande personer och lösa arbetare.

Bruket af bränvin synes i städerna och å landsbygden när-mast derintill icke hafva minskats, men å den aflägsnare lands-bygden vara i aftagande. *Förbrukningen af kaffe, öl och vin* har deremot tilltagit i såväl städerna, som å landet. Inom Vestra Helsinglands fögderi t. ex. anses fyra koppar kaffe dag-ligen i medeltal per person med säkerhet förbrukas, hvilket, med beräkning af den vid periodens slut inom fögderiet befint-liga befolkning, uppgår till 83,824 koppar om dagen. Uppskat-tas hvarje kopp kaffe, inberäknadt socker, gräddes och tillagnings-kostnad, till endast tre öre, så uppgår kostnaden för kaffeför-brukningen inom Vestra Helsinglands fögderi i afjennadt tal

till icke mindre än 900,000 kronor om året eller omkring 45 kronor per person.

Förhållandet i detta hänseende inom de öfriga fögderien torde vara något olika och kaffeförbrukningen derstädes i allmänhet icke så stor.

Det å landsbygden i handeln förekommande *vin* är i allmänhet af den mest usla beskaffenhet och endast benämningen häntyder på nämnda dryck. Detta oakadt förtäres det med begärighet på bekostnad af förbrukarens helsa och västånd. Den rikliga arbetsförtjensten har höjt välmågan och lefnadsbehofven hos den lösa befolkningen, men besparingen nedläggas af densamma med få undantag i dylika drycker, som anskaffas hos en del landthandlande och å lönnkrogar, som tyvärr ej kunnat utrotas.

Allmogens *födoämnen* bestå af jordens och ladugårdens alster samt fisk, förnämligast salt strömming, som jemte potatis ingår uti den dagliga spisordningen.

Klädedräkten, som i allmänhet utgöres af fabrikskläden och andra dyrbara väfnader, har stigit till öfverdrifven lyx, då till och med den fattigaste dräng eller piga gerna försöker att der-

uti i allo likna den så kallade bättre klassen. De inom flere socknar i länet förut brukade egendomliga och vackra folkdräkterna förekomma nu mera endast undantagsvis.

Byggnadssättet hos allmogen är mycket vexlande, men har i allmänhet förändrat sig till mera prydlighet och bekvämlighet, med ändamålsenligare belägna, varmare och ljusare rum. Fåhus, stall och sädeslada ställas dock vanligen i vinkel med mangårdsbyggnaden och förenas med denna, hvilket är en olägenhet, som gifver sig tillkänna särdeles vid inträffande eldsvådor, då mycket sällan någon af byggnaderna, som alla äro af trä, kan räddas.

I allmänhet finnes ännu god tillgång på vanligt byggnads- och brännmaterial, men i en del kustsocknar är den otillräcklig.

Något annat allmänt *folknöje* än dans förekommer icke inom länet.

Beträffande de frivilliga *skarpskytteföreningarna* inom länet, har intresset för desamma under perioden minskats. Täflings- och skjutningar om pris, anskaffade för de af staten anslagna och äfven af enskilda personer sammanskjutna medel, hafva visserligen årligen egt rum, men föreningarna föra nu mera ett ty- nande lif.

3. Näringar.

A) **Jordbruk** och B) **Boskapsskötsel**. Rörande dessa två afdelningar återopas Kungl. hushållningssällskapets derom afgifna här följande redogörelse:

”På grund af de jordbruksstatistiska uppgifter, hvilka årligen ifrån länets kommuner genom magistraterna i städerna och kommunalvärderna på landet insamlas och till hushållningssällskapets förvaltningsutskott aflempas för att sammanfattas, finner man, att af de odlade *egovidderna* inom länet *användes* år 1871: till trä-, humle- och kålgård 7,165,21 qv.-ref och år 1875 till samma ändamål 5,807,73 qv.-ref; som åker och annan odlad jord år 1871 799,347,44 qv.-ref och år 1875 till samma ändamål 897,582,82 qv.-ref; utgörande således den odlade *egovidden* för år 1871 en totalareal af 806,512,65 qv.-ref och för år 1875 903,390,55 qv.-ref.

Den för det senare året angifna förminskade areal, använd till det förstnämnda ändamålet, torde hafva sin förklaring uti de mera exakta uppgifter, som under de senare åren, så väl i detta hänseende som i andra, afgifvits. Totalarealen af de odlade *egovidderna* för det sistnämnda året angifver emellertid tydligt, om också icke fullt exakt, den utvidgning, som inom länet utförda odlingsarbeten eröfrat åt växtkulturen. Ställes den för 1871 uppgifna arealen af naturlig äng, utgörande 873,703,67 qv.-ref, i jemförelse med den för år 1875, upptagande naturlig äng till en areal af 851,698,73 qv.-ref, visar sig deraf, huru en del af den naturliga ängen blifvit lagd under plögen och derigenom ökat arealen af den odlade jorden, som dessutom vunnit sin tillväxt genom utdikade kärr och aftappade sjöar samt ifrån skogsmarken. Hela den mark, som tillhör länet, upptager, enligt uppgift af Kungl. Statistiska Centralbyrån, efter af densamma gjord beräkning af Generalstabens arealbestämningar, en areal af 20,196,030 qv.-ref, under det att de ofvan återopade jordbruksstatistiska uppgifterna angifva länets hela *egovidd* till endast 16,781,496,35 qv.-ref, en summa, som må-

hända deraf rättfärdigas, att impediment m. m. ej blifvit i räkningen upptagna.

Beträffande inom länet förekommande i *mantal* satt jord, uppgingo år 1875 mantalen till 2,160,384 emot 2,150,107 för år 1871, hvilka båda uppgifter grunda sig på de för bemälda år afgifna primäruppgifter. Denna tillväxt har sin förklaringsgrund i skatteköp, skedda under de fem åren.

Hvad angår *jordstyckningens* ståndpunkt under ifrågavarande femårsperiod, framgår af de jordbruksstatistiska uppgifterna, att förhållandet emellan antalet brukningsdelar, jordtorp och andra jordlägenheter utgjorde:

	Brukningsdelar.	Jordtorp.	Andra jordlägenheter.
år 1871...	9,137	3,775	5,129
” 1872...	8,790	4,010	4,872
” 1873...	9,352	4,300	4,325
” 1874...	8,903	4,255	3,843
” 1875...	9,320	3,944	4,212

Den betydliga vexling uti dessa hänseenden, som genom dessa sifferuppgifter angifves, torde kunna anses härröra ibland annat deraf, att namnen ”jordtorp” och ”jordlägenhet” på sina ställen användas om hvarandra, emedan betydelsen af dessa namn icke är i allmänhetens föreställningssätt noga utprägladt, och måste på grund deraf dessa uppgifter anses icke äga önskvärd tillförlitlighet. — Största brukningsdelen, som inom länet förekommer, utgör 10¹⁹/₈₀ mantal; den minsta deremot 1/192 mantal.

I afseende på den odlade jordens fördelning på *egare*, voro deras antal, hvilka egde

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
4 tunnland och derunder	2,950	3,110	3,272	3,411	3,312
Öfver 4 till o. med 40 tunnland	7,403	7,107	7,208	7,386	7,077
Öfver 40 till o. med 200 tunnland	612	609	593	623	531
Öfver 200 tunnland.....	188	28	28	29	29

Häraf framgår, att jordegendomsfördelningen temligen jemnt under femårsperioden bibehållit sig. Anmärkas bör, att den här för år 1871 angifna höga siffran på egare af odlad jord till en areal öfver 200 tunnland måste grunda sig på alldeles felaktig uppgift ifrån Harmånger socken, därför bemälda år skulle finnas 158 egare af en så vidsträckt jordareal, ehuru uppgifterna för de följande åren upptaga icke ens någon enda med så stor egendom.

Vidkommande åter antalet af dem, som under femårsperioden brukat den odlade jorden, utgjorde antalet brukare af

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
4 tunnland och derunder	5,666	5,637	5,685	5,653	5,753
Öfver 4 till o. med 40 tunnland	3,894	3,863	3,853	3,837	3,215
Öfver 40 till o. med 200 tunnland	246	235	221	225	215
Öfver 200 tunnland.....	137	16	16	18	17

Härvid måste i afseende på det för år 1871 angifna höga antalet brukare af den största arealen göras enahanda anmärkning, som här ofvan rörande antalet egare, att den höga siffran af 137 brukare af öfver 200 tunnland jord uppenbarligen tillkommit genom missuppfattning af dermed afsedda begrepp eller ock af rent misstag influtit, emedan ifrån samma kommun, nemligen Harmånger, antalet brukare af berörda stora areal jord uppgifves till 122, ehuru väl för de följande åren ingen enda befunnits derstädes drifva ett så omfattande jordbruk, och om detta antal frändrages den angifna numerären, återstår 15, hvilket torde få anses som det för sagda år rätta antalet.

Vill man särskildt jämföra arealen af den skogbärande marken, så vexla uppgifterna angående densamma enligt följande siffror: år 1871 14,127,752,25 qv.-ref; år 1872 13,965,683,92 qv.-ref; år 1873 13,198,776,33 qv.-ref; år 1874 13,956,623,87 qv.-ref; år 1875 13,380,309,44 qv.-ref.

En sådan årlig vexling uti totalbeloppet af den skogbärande markens areal måste anses förnämligast härleda sig af ofullständiga och felaktiga uppgifter. Att en minskning, såsom ock dessa siffror angifva, under ofvanberörda år skett, låter sig dock antagas till följd af utförda odlingsarbeten, ehuru väl den förut angifna tillökningen af den odlade egoviddens icke motsvarar den ur de här uppställda siffrorna framgående minskning.

Med afseende på den odlade jordens brukning kan i allmänhet angifvas, att vaxelbruk, som på herregårdar och på de under järnverken hörande egendomar och hemman är allmänt användt, äfven börjar allt mer och mer af den mindre jord-

egaren upptagas, så att detta till och med inom hela socknar är allmänt antaget. Inom andra deremot och detta ännu inom flertalet socknar är tvåskiftes-, treskiftes- och fyrskiftesbruket det förherrskande. Tvåskiftesbruket med hvarannat års träda förekommer dock nu mera endast inom några få trakter och till en mindre areal, ty äfven der detta brukningssätt är hufvudsakligen bibehållet, användes någon del af trädesjorden till potatis och rotfrukter samt till linsädd, någon gång till klöfver. Tre- och fyrskiftesbruket deremot är vida mera gängse, då trädan besås med råg, och derefter med potatis eller lin, sedan med korn och så med hafre. Detta brukningssätt, användt af allmogen, tillhör den intill gårdarne närmare belägna åkerjorden för produktion af säd och jordfrukter, såsom för detta ändamål till läget beqvämare att sköta, då deremot den mera aflägsset belägna användes hufvudsakligast för producerande af gräs, som skördas under tre, fyra och fem på hvarandra följande år, efter att första året vallplöjd burit hafre och derefter gödslad besåtts vanligast med vårsäd och gräsfrö. Så använd jord benämnes i Gestrikland *vretjord* och i Helsingland, der den merendels utgöres af odlad äng, *svaljord*.

Den areal, som till *trädesbruk* varit använd utgjorde år 1871 49,744,77 qv.-ref; år 1872 47,220,72 qv.-ref; år 1873 46,348,36 qv.-ref; år 1874 46,943,40 qv.-ref; år 1875 46,207,95 qv.-ref.

Dessa siffror synas angifva den inkräkning, som, med jordbrukets framåtskridande till ett på rationela grunder öfvadt vaxelbruk, detta måste göra på jordens hållande i träde, för att efter jordmånens beskaffenhet och med en rikare tillgång på gödningsämnen fördelaktigast använda det kapital, jorden i sig innebär, till en ordnad och lönande växtföljd.

Med hänseende till *användningen af den odlade egoviddens* för de olika växtslagen torde en öfversigt deraf lämpligen underlättas genom följande tabellariska uppställning, omfattande den under femårsperioden använda arealen för de olika sädena. Tab. Litt. A.

Höstsäden, som till allra största delen utgöres af råg, under det hvete endast till mindre kvantitet säs och detta utslutande inom Gestrikland och södra Helsingland, har upptagit i medeltal en areal af 44,162 qv.-ref. Under de båda senaste åren visar sig likväl odlade af råg, likasom ock af hvete, varit i stigande. Till odlade af *vårsäd* hafva under år 1875 användts 208,273,64 qv.-ref emot 195,508,84 qv.-ref under år 1871, — och har odlandet deraf under de senaste åren äfven varit i

Tab. Litt. A.

Odlade egoviddens användning.

	Den odlade egoviddens använd till								
	Höstsäd.	Vårsäd.		Potatis.	Andra rotfrukter.	Spånadsväxter.	Gräs och andra foderväxter till		Andra växtslag.
		Sträsäd.	Baljväxter.				bete.	skörd.	
	Q v a d r a t r e f.								
År 1871	44,264,47	195,508,84	9,225,35	32,395,64	1,555,49	24,982,00	9,787,41	521,133,49	1,909,96
» 1872	43,401,15	197,887,98	8,881,85	31,495,30	1,658,68	23,583,91	9,594,94	520,981,75	263,60
» 1873	42,943,31	193,987,61	9,068,50	32,734,47	1,613,98	21,563,13	9,154,50	529,118,54	249,06
» 1874	45,595,48	208,228,83	9,077,31	34,730,04	1,719,46	21,894,62	9,285,70	607,201,70	457,56
» 1875	45,610,89	208,273,64	8,805,42	34,696,44	1,719,81	20,366,52	37,034,67	547,925,71	261,56

tilltagande, då i medeltal under femårsperioden dertill användts 201,941 qv.-ref. — Till odling af *baljväxter* har i medeltal en areal af 9,011 qv.-ref varit använd och synes odlingen af dessa växter icke vara i tilltagande. Deremot tyckes odlingen af *potatis* vara i stigande, då för denna växt år 1871 användes 32,395,64 qv.-ref, hvilken areal under år 1875 ökades till 34,696,44 qv.-ref, under det att i medeltal under femårsperioden *potatis* upptagit en areal af 33,210 qv.-ref. Likaledes visar sig odlingen af *andra rotfrukter* vara i tilltagande, och utgöras dessa af rotvor och kålrötter. Härtill användes år 1871 en areal af 1,555,49 qv.-ref, som år 1875 ökades till 1,719,81 qv.-ref, och har odlingen af dessa växter under femårsperioden varit i jemnt stigande. Deremot visar sig odlingen af *spånadsväxter* vara i aftagande. Lin är nästan uteslutande den spånadsväxt, som här odlas. År 1871 användes till odling deraf 24,982 qv.-ref, men år 1875 endast 20,366,52 qv.-ref; upptagande denna växts odling i medeltal under femårsperioden 22,478 qv.-ref. Linodlingen anses nu mera mindre lönande, sedan inom de trakter, der skogsafverkningar bedrifvas i större skala och der ökat behovet af dragare, hö och hafre betalas till högt pris, och har därför linet måst gifva vika för det mera förmånligt ansedda odlandet af gräs och hafre. Till odling af *gräs* och *andra joderväxter* har för *bete* under år 1871 blifvit använd en areal af 9,787,41 qv.-ref och under år 1875 37,034,67 qv.-ref; till *skörd* år 1871 en areal af 521,133,49 qv.-ref emot 547,925,71 qv.-ref använda under år 1875. Gräsodlingen visar sig deraf vara i tillväxt. *Andra växtslag*, som upptaga en knappt nämnvärd areal, hafva odlats under 1875 på 261,56 qv.-ref. Den för år 1871 angifna arealen synes tydligen hafva tillkommit genom felaktig uppgift, och denna ifrån Harmånger socken.

För att ådagalägga, huru odlingen af *spånadsväxter* gestaltat sig inom länets skilda delar, må här angifvas, att dertill användas:

	i Gestrikland.	i Södra Helsing- lands fögderi.	i Norra Helsing- lands fögderi.	i Vestra Helsing- lands fögderi.
	Q v a d r a t r e f.			
År 1871	2,229,92.	5,206,20.	10,412,60.	7,134,20.
» 1872	2,204,35.	5,399,16.	9,492,20.	6,488,20.
» 1873	2,190,60.	5,398,53.	7,860,80.	6,113,20.
» 1874	2,083,40.	5,365,60.	9,032,20.	5,413,42.
» 1875	1,751,40.	5,205,80.	8,025,40.	5,383,92.

Häraf framgår icke allenast hvad ofvan anmärkts, att linodlingen visar sig inom länet vara i aftagande, utan ock att detta

förhållande eger rum förnämligast inom Norra och Vestra Helsingland.

Tages nu vidare *utsädesbeloppet* af de särskilda växtslagen under femårsperioden uti betraktande, så må de årliga uppgifterna i detta afseende framläggas på följande sätt (Tab. Litt B).

I *medeltal* har under dessa fem år *utsädesbeloppet* bestigit sig till af *höstvet* 1,044 kub.-fot, utvisande att detta säde vunnit på sista året ökad användning; *vårhvete* 93 kub.-fot, angifvande denna siffra likaledes en under de senaste åren skedd tillökning i detta säde; *höstråg* 40,555 kub.-fot, hvilket belopp bibehållit sig temligen oförändradt; *vårråg* 276 kub.-fot, hafvande detta säde vunnit en ökad användning; *korn* 141,081 kub.-fot, och har detta säde bibehållit sig till nästan lika kvantitet; *hafre* 105,233 kub.-fot med en under de begge senare åren skedd tillökning af omkring 14,000 kub.-fot; *blandsäd* 48,860 kub.-fot med en under de senare åren något minskad användning; *ärter* 10,036 kub.-fot, med något aftagande användning; *bönor* 56 kub.-fot, också i aftagande; *vicker* 1,811 kub.-fot, ett säde, som vunnit ökad användning för att hufvudsakligen skördas grön till kreatursfoder; *potatis* 227,579 kub.-fot, hvilket utsädesbelopp under något år icke synnerligen hvarken höjt eller sänkt sig; *lin* och *hampa* 12,252 kub.-fot, och har odlingen af spånadsväxter visat sig vara under de senare åren i aftagande.

Vill man göra sig en beräkning af *utsädet per tunnland*, så har detta utgjorts af hvete och råg 3,4 å 5 kub.-fot, allt efter olika jordnån, och i medeltal 4 kub.-fot per tunnland; af korn i medeltal 5 kub.-fot, af hafre 9 kub.-fot och af blandsäd 7 kub.-fot; af ärter 3 å 4 kub.-fot; af potatis 40 kub.-fot samt af andra rotfrukter 5 æ; af vicker 5 kub.-fot och af spånadsväxter 3 å 4 kub.-fot. Både en starkare jord och en starkare gödsling betinga naturligen ett utsäde till kvantiteten mindre än på den svagare jorden.

Vidkommande *skördebeloppet* af de odlade växtslagen under femårsperioden, sådant det finnes angifvet i den å efterföljande sida stående tab. Litt. C, och det uträknade medelbeloppet under dessa år, framgå deraf följande allmänna förhållanden: *höstvet*, år 1871 skördades 6,021,3 kub.-fot emot 7,938,6 kub.-fot år 1875, med ett medeltal af 6,892 kub.-fot; hvilken skörd, jemförd med utsädesbeloppets medeltal för samma år gör i korntal 6,8; *vårhvete*, år 1871 skördades 289 kub.-fot emot 588 kub.-fot år 1875, och i medeltal 441 kub.-fot, som utvisar en medel-

Tab. Litt. B.

Utsädesbeloppet.

År	H e l a u t s ä d e s b e l o p p e t a f											
	Hvete,		Råg,		Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Vicker.	Potatis.	Lin och hampa.
	höst.	vår.	höst.	vår.								
	K u b i k f o t.											
1871	643,6	68,0	40,528,4	217,0	144,134,4	93,227,4	51,377,7	10,376,3	68,0	1,322,1	223,567,8	15,188,5
» 1872	628,9	75,0	39,392,0	192,0	137,660,6	97,460,2	50,900,0	10,581,4	73,0	1,307,3	229,451,7	12,966,7
» 1873	754,4	106,0	41,397,8	318,0	141,504,4	105,418,8	48,790,8	9,954,0	33,0	1,870,0	222,309,2	12,522,4
» 1874	785,0	106,0	40,742,0	370,0	142,241,6	110,827,1	47,201,5	9,352,1	52,0	1,689,0	234,921,2	10,990,2
» 1875	2,410,6	112,0	40,664,3	283,0	139,862,8	119,230,4	46,071,3	9,919,5	53,5	2,869,4	229,647,2	11,597,6

skörd i korntal af 4,8; *höstråg*, år 1871 skördades 302,855,7 kub.-fot mot 336,053,8 kub.-fot år 1875, och i medeltal 324,820 kub.-fot, som angifver medelskörden till något öfver 8 kornet; *vårståg*, år 1871 skördades 1,044 kub.-fot emot 1,684 kub.-fot år 1875, och i medeltal 1,309 kub.-fot, utgörande en medelskörd af nära 5 kornet; *korn*, år 1871 skördades 927,186,2 kub.-fot emot 723,140,8 kub.-fot år 1875, och i medeltal 838,891 kub.-fot, som gör en medelskörd af nära 6 kornet, hvilket låga korntal härflutit af 1874 och 1875 års torra somrar, hvilka ofördelaktigt inverkade på växtligheten af kornsädet; *hafre*, år 1871 skördades 543,211,5 kub.-fot mot 705,705,1 kub.-fot år 1875 och i medeltal 620,979 kub.-fot, som gör en medelskörd af nära 6 kornet; *blandsäd*, år 1871 skördades 311,380 kub.-fot emot 320,292 kub.-fot år 1875, och i medeltal 304,962 kub.-fot, lemnande en medelskörd af något öfver 6 kornet; *ärter*, år 1871 skördades 46,923 kub.-fot emot 50,204,4 kub.-fot år 1875, och i medeltal 48,172 kub.-fot, utgörande en medelskörd i korntal af 4,8; *bönor*, år 1871 skördades 340 kub.-fot emot 321,5 kub.-fot år 1875, och i medeltal 342 kub.-fot, som gör en medelskörd af något öfver 6 kornet; *vicker*, år 1871 skördades 693 kub.-fot emot 6,414 kub.-fot år 1875, och i medeltal 4,073 kub.-fot, som likväl i medelskörd gör i korntal blott 2,2, men härleder sig detta låga korntal deraf, att vickern hufvudsakligen skördas grön till foder, hvilket utgör det ändamål, för hvilket vickern under de senaste åren vunnit en mycket ökad odling; *potatis*, år 1871 skördades 1,493,995 kub.-fot emot 1,867,339,2 kub.-fot år 1875, och i medeltal 1,666,501 kub.-fot, lemnande en medelskörd af 7,3 kornet; *rofvor*, år 1871 skördades 18,073,5 kub.-fot emot 24,174 kub.-fot 1875, och har medelskörden utgjort 16,021 kub.-fot; *kålrötter*, år 1871 skördades 3,646,6 kub.-fot emot 4,183 kub.-fot år 1875, och har medelskörden utgjort 5,552 kub.-fot; *lin och hampa*, år 1871 skördades 4,008,3 kub.-fot frö och 14,600,45 centner spånadsämne emot 4,760 kub.-fot frö och 9,971,83 centner spånadsämne år 1875, och i medeltal 3,712 kub.-fot frö och 10,849 centner spånadsämne.

Jordbruket, länets hufvudnäring, har under femårsperioden framskridit i jemn utveckling med detsamma i rikets öfriga län, och de gjorda framstegen skönjas icke mindre uti ökad införande af ett på rationela grunder fotadt vaxelbruk, än ock i ett mera allmänt användande af förbättrade arbetsmetoder äfvensom af nyare och ändamålsenligare redskap. Så har ock nyttan och

nödvändigheten af att mera sorgfälligt afdika jorden allmännare insetts och manat till att befria så väl åker som gräsbärande mark ifrån en för kulturväxternas utveckling hinderlig syra. Därför har jordens grunddikning blifvit äfven en angelägenhet för en stor del af länets allmoge. För att hålla jorden i behörig växtkraft hafva ock ökade bemödanden gjorts för att icke allenast tillvarataga gödselämnen, som tillförene fått gå förlorade för jordbruket, utan hafva derjemte icke så obetydliga kvantiteter konstgjorda gödningsämnen, äfven af allmogen, blifvit till länet inköpta i och för bedrifvandet af ett mera intensivt jordbruk, dertill ock jordbrukaren måste finna sig uppmanad, derest han, under det arbetsprisen, till följd af de inom länet i stor skala pågående skogsafverkningarna, hvilka kräfva stora arbetskrafter, blifvit högt uppjagade, skall lyckas ernå någon vinst af sin näring.

Odlingsarbeten hafva äfvenledes under femårsperioden utförts till icke så ringa omfattning, men hafva de höga dagsverksprisen, om ock dessa på sista tiden visat någon benägenhet att sänka sig, äfvensom brist på arbetare lagt hinder i vägen för företagande af flere sådana, huru öfverensstämmande dessa arbeten än äro med den sträfsamma befolkningens både håg och flit för att finna en tryggad bergning för sig och sina efterkommande. Råg, korn och hafre samt potatis hafva, såsom alster af länets jordbruk, hvilket under ifrågavarande femårsperiod, under hvilken landtmannen haft att glädja sig åt en för växtlighet och inhöstning i allmänhet ej ogynnsam väderlek, undgått alla frostsador, åtminstone af någon betydighet, visat sig vara fullt tillräckliga för den jordbrukande befolkningens behof och äfven lemnat något öfverskott till afsalu. Odlingen af hvete, ehuru stadd i tilltagande, har dock ännu icke uppnått den utveckling, att skörden af detta sädeslag motsvarar länets konsumtionsbehof. Skörden af lin deremot, ehuru odlingen deraf visat sig vara i aftagande, fyller icke allenast behofvet inom länet, utan i likhet med hvad förut i ännu större kvantitet skett, afyttras dels såsom råvara, dels såsom hemslöjdsväfnad utom länet.

Hvad länets *kreatursstock* beträffar, angifves antalet af de särskilda husdjursslagen, i enlighet med de årliga jordbruksstatistiska uppgifterna i följande tabell:

Tab. Litt. C.

Skördebeloppet.

	Hela skördebeloppet utan utsädet's afdrag.														
	Hvete,		Råg,		Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Bönor.	Vicker.	Potatis.	Rofvor.	Kålrötter.	Lin och hampa.	
	höst-	vår-	höst-	vår-										Frö.	Spånadsämnen.
	K u b i k f o t .														
År 1871.....	6,021,3	289,0	302,855,7	1,044,0	927,186,2	543,211,5	311,380,0	46,923,0	340,0	693,0	1,493,995,0	18,073,5	3,646,6	4,008,3	14,600,45
• 1872.....	6,176,0	328,0	315,031,1	855,0	872,545,1	583,222,0	306,329,6	48,062,2	390,0	492,0	1,704,874,3	12,718,0	9,086,8	2,833,0	11,468,03
» 1873.....	7,091,6	515,0	334,683,0	1,525,0	929,855,5	698,430,4	313,356,0	51,310,1	290,0	6,596,0	1,739,117,8	13,064,0	5,634,0	4,102,3	10,631,45
» 1874.....	7,233,0	484,0	335,478,7	1,439,0	741,727,7	574,325,6	273,453,0	44,462,4	367,0	6,170,0	1,526,677,2	12,075,0	5,131,0	2,860,0	7,555,04
» 1875.....	7,938,6	588,0	336,053,8	1,684,0	723,140,8	705,705,1	320,292,2	50,204,4	321,5	6,414,0	1,867,339,2	24,174,0	4,183,0	4,760,0	9,971,83

	Antal vid årets slut underhållna								
	Hästar		Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt under 2 år.	Får.	Get- ter.	Svin.
	öfver 3 år.	under 3 år.							
År 1871	14,000	838	477	1,261	50,296	11,348	58,538	16,388	10,506
» 1872	14,150	920	457	1,384	50,584	11,545	58,879	16,950	10,860
» 1873	14,806	1,258	478	1,557	52,923	12,490	59,042	15,508	12,207
» 1874	15,110	1,601	543	1,701	52,955	11,961	59,692	15,814	13,031
» 1875	15,213	1,735	538	1,740	43,838	12,583	61,830	13,835	13,978

Af dessa uppgifter framgår, att *häststocken af djur öfver 3 år*, som år 1871 utgjorde ett antal af 14,000, under femårsperioden växt med ett antal af 1,213 till 15,213, och utgjorde deras medeltal under de fem åren 14,656 med en årligen stigande tillväxt; — *hästar under 3 år*, som år 1871 utgjorde ett antal af 838, bestego sig år 1875 till ett antal af 1,735, och hade således under de fem åren deras antal mer än fördubblats och utgjorde deras medeltal 1,270 stycken; — *oxar*, hvilkas antal år 1871 uppgick till 477, utgjorde år 1875 ett antal af 538, med ett medeltal under femårsperioden af 490 stycken; — *tjurar*, hvilkas antal år 1871 belöpte sig till 1,261, ökades med år 1875 till ett antal af 1,740, och utgjorde deras medeltal 1,533; — *kor*, som år 1871 utgjorde ett antal af 50,296, uppgingo år 1875 till endast 43,838, men hade likväl under de fem åren ett medeltal af 50,119; — *ungnöt* utgjorde år 1871 ett antal af 11,348, men år 1875 12,583 med ett medeltal af 11,985; — *får*, som år 1871 belöpte sig till ett antal af 58,538, ökades med året 1875 till ett antal af 61,830 och hade ett medeltal af 59,596; — *getter*, hvilkas antal år 1871 besteg sig till 16,388, hade med år 1875 nedgått till ett antal af 13,835, och egde ett medeltal af 15,699; — *svin* hade ifrån ett antal under år 1871 af 10,506 ökats till ett antal år 1875 af 13,978 och utgjorde i medeltal 12,116.

För den starka utveckling, näringar i allmänhet under ifrågasvarande femårsperiod tagit, och i synnerhet för de högt upptrifna skogsafverkningarna inom länet, har beloppet af ett ökad antal *dragare* gjort sig synnerligen kämbart. Den ringa tillgången på hästar, som med afseende på förhållandena inom länet och särskildt för skogskörslor anses lämpligare och ändamålsenligare till dragare än oxar, hade därför uppjagat priset på goda arbetshästar till en förut okänd höjd. Allmänt uppstod på grund deraf tanken att inom länet vinnlägga sig om en ökad hästafvel. Bemödanden i denna riktning vidtagas och dessa bemödanden, som i väsentlig mån uppmuntrats genom inom länet på grund af Nådiga kungörelsen af den 20 Februari 1874, angående reglemente för *prisbelönande af hästar*, anordnade hästpremieringsmöten, till hvilka möten länets såväl lands- ting som hushållningssällskap anvisat erforderliga medel såsom bidrag till prisbelöningar och till bestridande af andra med sagda möten förenade kostnader, hafva genom det ökade antal unghästar, som numera inom länet finnas, tydligen ådagalagt, att vidtagna åtgärder till hästafvelns befrämjande icke saknat framgång. Länet eger ock en hästras, hvilken, förskrifvande sig ifrån norsk härkomst, anses för länets förhållanden med afseende på både styrka och uthållighet förtjent att bibehållas och

förökas. Hingstar, använde till beskällare, hafva ifrån Norge till länet inköpts, och försök att använda hingstar af ardenner- ras till hästkulturens utveckling hafva under de senaste åren gjorts, ehuru om resultaten af dessa försök det ännu torde vara för tidigt att fälla ett afgörande omdöme.

Beträffande *boskapskötseln* och dess bedrivande inom länet kan med allt skäl sägas, att densamma under ifrågasvarande femårsperioden väsentligen utvecklats sig, och detta isynnerhet inom åtskilliga delar af länet. Så hafva de senare årens bemödanden gått derpå ut, att gifva kreaturen en rikligare utfodring och en bättre vård. Genom en ökad gräsproduktion, befrämjad af i allmänhet gynnsamma väderleksförhållanden såväl under själva växtperioden som under skördetiden, har ock en ökad tillgång på hö beredts för ladugårdens vinterutfodring. Det höjda priset på mjölk och smör har manat till att använda större eller mindre del af äfven sädesskördarna för ladugården äfvensom till inköp af kraftfoder. Grundsatsen att föda kreaturen väl, för att vinna en god afkastning af dem, har således börjat göra sig mera allmänt gällande. Till kreaturens bättre vård hör, att ändamålsenligare ladugårdshus, rymligare och ljusare, samt bekvämare inrättade, än förut brukligt varit, på flere ställen, äfven af allmogen, blifvit uppförda, och att kreaturen egnas en sorgfälligare skötsel. Äfven bemödanden för att införa förbättrade *kreatursraser* hafva icke heller blifvit åsidosatta. Så har ett enskildt *stamholländeri*, som inom länet för ändamålet upprättats genom ett aktiebolag, grundadt på 72 lotter å 100 kronor, uti hvilket länets hushållningssällskap är delaktigt för 15 lotter, fortsatt sin verksamhet för att sprida djur af oblandad ayreshireras. Dess hjord, utgörande 2 tjurar och 20 kor förutom ungboskap, är stationerad å Toretorp i Torsåker socken af Gestrikland, och har årligen lemnat tillgång på, utom qvigor, 3 å 4 årsgamla tjurar, som städe varit efter- sökta och afyttrats till ladugårdsegare både inom och utom länet. Rasen har ock inom orten, såsom för densamma lämplig, bibehållit sitt anseende och hållit sig frisk. Djur af ayreshireras, dels af fullblod, dels, och det i större antal, blandad genom korsning med inhemska raser, förekomma nu ock här temligen allmänt. Men äfven andra kreatursraser hafva här blifvit försökta. Så hafva af de större egendomsegarne införskrifvits hjordar af anglerras och kor ifrån Själland samt kor af holländsk ras.

Omdömet om den ena eller andra rasens företräde såsom den för orten lämpligaste har likväl ännu icke hunnit stadga sig. Äfven länets hushållningssällskap har genom beviljande af räntefria lån till inköp af afvelsdjur af förädlade raser velat befrämja dessa rasers spridning inom länet.

Antalet kor visar sig af uppgiften för 1875 hafva nedgått rätt betydligt, hvilket förhållande har sin förklaringsgrund uti den dåliga foderskörd, som år 1874 erhöles till följd af den under bemälda år rådande starka torka. Foderskördens besteg sig nemligen sagda år endast till hälften eller derunder emot hvad föregående året gaf, och nödvändiggjorde därför nedslagning eller afyttring af ett betydligt antal nötkreatur, en minskning, som antagligen blifvit ännu större, derest icke ifrån föregående års ymniga skörd anseliga besparingar af både hö och halm funnits att tillgå. Att kreatursstocken åter skall höja sig snart, låter sig antagas af följande års lyckligare skörd och af de stegrade bemödanden, som göras för en vidgad odling af foder- växter.

Likasom ladugårdsskötseln gått framåt, så har ock *mejerihandteringen* gjort detsamma, och hafva, utom å de större egendomarne, äfven ibland en del af allmogen kommit till användning förbättrade, tidsenliga metoder för mjölkens behandling samt för smör- och ostberedning, synnerligast på de orter, der man öfvergifvit det gamla bruket att under somrarne flytta med sina hjordar till de ifrån gårdarne oftast mycket aflägna fäbodarne. Kreaturen, som flyttas till fäbodarne för att der sommarfödas, äro då hänvisade till gemenligen högst sparsamma skogsbeten. Vid fäbodarne finnas ock endast högst ofullkomliga resurser för mjölkens behandling, likasom ock de blott enklaste redskap för beredande af mejeriprodukter. Fäbodeväsendet är därför på de orter, der detta bibehålles, ett väsentligt hinder icke endast för en ändamålsenlig ladugårdsskötsels bedrifvande, utan äfven för mejerihandterings höjande till den tidsenliga ståndpunkt, den å andra orter intagit för åstadkommande af goda produkter och till ekonomisk fördel för kreaturs- och jordegaren.

Till befrämjande af en förbättrad såväl ladugårdsskötsel som mejerihandtering har länets hushållningssällskap äfven under ifrågasvarande femårsperiod, likasom förut, med penningbidrag understödt upprätthållande af en *mejeriskola* för qvinliga elever ifrån länet. Denna skola har, efter att hafva varit förlagd i Lottefors å Bollnäs socken af södra Helsingland, år 1875 blifvit förflyttad till egendomen Romsen i Ockelbo socken af Gestrikland. Undervisningen vid denna skola har bestridits af en ifrån mejeriskolan vid Ultuna utgången elev, hvilken i egenskap af länsmejerinna derjemte under företagna resor i länet meddelat undervisning i ladugårdsskötsel och mejerihandtering hos personer i deras hem, der hennes biträde för sagda ändamål, på derom till hushållningssällskapets förvaltningsutskott ingifna requisitioner, blifvit anlitadt. Genom dessa hennes under 10 år företagna, af hushållningssällskapet bekostade resor, har väl ock vunnits en allmännare spridd kännedom om tidsenliga metoder för åstadkommande af mejerialster, om ock ännu mycket återstår för öfvervinnande af gammal vana och undanrödjande af befästad fördom emot den nya riktning, i hvilken såväl ladugårdsskötsel som mejerihandtering måste gå för att lemna de resultat, som med den nyare tidens sträfvanen i detta som i många andra hänseenden äro afsedda att uppnås. De ifrån berörda mejeriskola till ett årligt antal af 4, 5 å 6 utgånga eleverna torde ock kunna anses hafva fört med sig en kunskap, som i sin mån bidragit att inom länet sprida bättre grunder och ändamålsenligare förfaringssätt med afseende på såväl skötsel och utfodring af nötkreaturen som mjölkens behandling samt för frambringande af både god ost och godt smör. Hushållningssällskapets omkostnader i och för upphållande af ofvanberörda mejeriskola äfvensom för länsmejerinnan och hennes resor hafva årligen belöpt sig till emellan 1,300 å 1,000 kronor.

Ett *distriktmejeri*, understödt af hushållningssällskapet med ett räntefritt lån å 3,000 kronor, har varit anordnad vid Lottefors i Bollnäs socken under åren 1871—74, men upphörde under sistnämnda året detta mejeri med sin verksamhet till följd af saknad tillfälle att inköpa mjölk i tillräcklig kvantitet för att med någon fördel bedrifvas.

Fårskötseln har likaledes inom länet under femårsperioden utvecklat sig. Antalet vinterfödda får har vunnit en icke obetydlig tillökning, och djur af utländska raser hafva införskrif-

vits till de större egendomarne, äfvensom sådana ifrån Norge inköpts till ett par socknar i Helsingland. Antalet *getter* har deremot under femårsperioden med något öfver ett par tusental förminskats med anledning af inom åtskilliga kommuner träffad öfverenskommelse att ej vidare tillåta betande å skogsmark af dessa för skogens återväxt erkändt skadliga djur. Om ock sådant beslut gör en inskränkning i mindre bemedlades tillfälle att för sin familjs förseende med nödig mjölk sommarföda en och annan get, som är »fattigmännens ko», så måste denna inskränkning likväl anses såsom en fullt berättigad åtgärd ifrån skogsegarens sida för att åvägabringa en förbättrad skogshushållning.

Visar sig getternas antal vara i betydligare grad uti sjunkande, så har deremot antalet *svinkreatur* visat sig vara i stigande. Dessa senares antal, som år 1871 i hela länet utgjorde blott 10,506 emot 16,388 getter, hade deremot år 1875 uppgått till ett antal af 13,978 emot 13,835 getter, hvilket förhållande angifver, att mindre bemedlade hushåll, sedan tillfälle att hålla getter inskränkts, till ersättning därför vinnlagt sig om att uppföda svinkreatur. För befordrande af en förbättrad svinafvel hafva ock kreatur af utländska raser till länet inköpts, och hafva utmärkta prof på dessa rasers afkomma förevisats icke mindre vid de utställningar, som anordnats i sammanhang med i länet hållna landtbruksmöten, än ock vid de inom länet med understöd af statsmedel, som anslagits till prisbelöningar, anordnade utställningar af gödboskap och mejeriprodukter, vid hvilka utställningar äfven ådagalagts, att kreatursutfodringen i allmänhet höjt sig till en ganska beaktansvärd ståndpunkt inom länet.

På höjande af länets jordbruk har ock en lägre *landtbruksskola* under femårsperioden fortsatt att arbeta. Inrättad å kungsladugården Vall, i närheten af Gefle stad, af ett för ändamålet bildadt bolag, grundadt på 61 aktier å 1,500 kronor, i hvilket bolag hushållningssällskapet är delegare för ett belopp af 37,500 kronor, representerande 25 aktier, har denna skola, der elever ifrån alla trakter af länet sökt inhemta grunderna för ett rationellt jordbruk och vinna praktisk färdighet i landtmannagöromål, icke oväsentligt bidragit till spridningen inom länet af kännedomen om ett tidsenligt jordbruchs bedrifvande. Äfven för ladugårdsskötseln utveckling hafva vid berörda egendom gifna föredömen kraftigt medverkat. För skolans verksamhet i öfrigt meddelas här uppgifter, lemnade af skolans föreståndare, direktören och riddaren V. Fogelmark, hvilka finnas återgifna i efterföljande tabell Litt. D.

Odlingsarbeten hafva under femårsperioden pågått inom länet på flere trakter dels af större omfattning, dels af mindre. Impuls till flere af de förra kan med allt skäl anses hafva gifvits af de under öfver ett decennium pågående och ännu fortsatta undersökningar, hvilka bekostas af länets landsting och utföras under öfverinseende af hushållningssällskapets förvaltningsutskott af trenne för ändamålet anställde ingenjörer, för upprättande af planer och kostnadsförslag till torrläggning af de talrika myrar och sankmarker, hvilka, utom att de legat ofruktbara och nästan gagnlösa, tillika utgjort skadliga frostnåsten, som förorsakat skördarna så ofta återkommande frostskador. Med en ökad insigt om möjligheten att genom skeende torrläggning af dessa merendels ganska vidsträckta sankmarker afvärja frosthärjningar, har ock jordegarnes bemödanden all-

männare riktats på sådana markers utdikning. Med förenade krafter, understödda af för ändamålet anslagna allmänna medel, hvilka ock till rätt betydliga belopp kommit dylika sjösänkings- och utdikningsföretag till godo, hafva flere torrlägningsplaner blifvit genomförda så väl till båtнад för klimatets förmildrande som till vinnande af vidgade fält till kulturväxternas odlande. Odlingsarbeten af mindre omfång äro likväl de talrikaste, vittnande om den mindre bemedlade arbetsklassens idoghet och sträfsamhet för att antingen förvärfva åt sig en egen fruktbarande torfva eller ock att bereda sig och de sina en ökad skörd. Om ock den areal, som såsom sammanlagda frukter af desse torpare, soldaters och backstugumäns oförtröttade odlingsflit, mestadels hänvisad till antingen mycket stenbundna backar eller små myrpusar, vunnits för ökande af länets odlade egovidd, ej upptager någon hög siffra, så ådagalägga dock dessa under svett och möda bearbetade jordlappar, att både idoghet och omtanke om framtida utkomst äro rådande äfven hos de lägre samhällslagren af länets sträfsamma befolkning.

Ytinnehållet af utförda odlingsarbeten utgjorde

år 1871.....	1,809,80	qv.-ref.
» 1872.....	1,681	»
» 1873.....	2,041,25	»
» 1874.....	2,740,10	»
» 1875.....	3,965	»

Summa 12,237,15 qv.-ref.

Denna summa, jemförd så väl med arealen af de under nästföregående femårsperiod verkställda odlingsarbeten, som med de betydliga tillfällen till odling, hvilka i länet förefinnas, äfvensom med de omfattande vidder, afsedda att odlas, hvilkas torrläggning antingen är redan utförd eller å hvilka utdikningsarbeten äro under utförande, utvisar en icke synnerligen stor areal i tillökning af den odlade egovidden; men är detta förhållande att förklara genom de högt uppdrifna arbetspris och den brist på jordarbetare, som under ifrågavarande år varit inom länet rådande och för de större jordegarna gjort det till en nödvändighet att uppskjuta utförandet af flere odlingsföretag i afvaktan af för de samma mera gynnsamma tider.

Aftappnings- och torrlägningsarbeten, utförda under femårsperioden, omfattade en areal:

för år 1871 af	70,452	qv.-ref.
1872 »	880	»
1873 »	360	»
1874 »	1,720	»
1875 »	5,071	»

Summa 78,483 qv.-ref.

Härförutom må anföras aftappning af Fäbosjön i Ofvansjö socken och uppgräfning af Syltbäckens vattendrag för afledande af vattnet ifrån Moms, Öfvermyra, Yttermyra och Lems byar i bemälda socken, äfvensom af de s. k. Flästa- och Balingmyrarna inom Gnarps socken samt af en sjö, belägen inom Trönö socken, m. fl. aftappnings- och torrlägningsarbeten, hvilka påbörjats, men ännu icke kommit till fullbordan.

I sammanhang med redogörelsen för dessa odlingsarbeten och vattenaftappningsföretag må det ej anses vara ur vägen att med hänseende till de ofvan berörda, på länets landstings bekostnad utförda undersökningar af frostförande, vattendränkta marker, äfven lemna uppgift på den årliga areal, som utgjort föremål för dessa undersökningar. Så hafva *aftappnings- och torrlägningsplaner* med dertill hörande kartor och profiler samt kostnadsförslag på grund af ifrågavarande undersökningar upprättats:

år 1871 för en areal af	29,631	qv.-ref
» 1872 » » » »	10,685	»
» 1873 » » » »	1,780	»
» 1874 » » » »	13,209	»
» 1875 » » » »	17,129	»

Summa 72,434 qv.-ref

Denna summa, lagd till den under föregående år inom länet för enahanda ändamål undersökta areal af 299,017 qv.-ref, gifver en totalareal af för torrläggning undersökta vattendränkta, frostbringande marker å 371,451 qv.-ref eller 68,116 tunnland.

Underdikning, utförd under femårsperioden, har omfattat: under år 1871 en areal af 734,4 qv.-ref

» 1872 » » » »	644,4	»
» 1873 » » » »	639,2	»
» 1874 » » » »	448,6	»
» 1875 » » » »	1,824	»

Summa 4,290,6 qv.-ref

Tab. Litt. D.

Uppgifter rörande Valls landbruksskola.

Anteckningsår.	Antal utexaminerade lärlingar.		Lärlingar, som veterligen fortsatt landtbruket.	Lärlingar, som återgått till egna eller anhöriges hemman.	Lärlingar, som tagit tjänst.	Lärlingar, som slagit sig ned inom länet.	Lärlingar, som slagit sig ned inom länet.	Indragna torp.	Vid hufvudgården, ej torpen,									
	Frie.	Betalande.							odlad jord.	omlagd jord.	grunddikad jord.	framfödda djur.						
												Qvadratref.	Fullvuxna hästar.	Föl.	Oxar.	Tjurar.	Kor.	Kalfvar och ungdjur.
1871.....	6	—	5	—	5	—	6	—	6	61	—	20	—	—	2	91	9	5
1872.....	6	—	6	3	3	1	5	—	—	—	—	19	—	—	2	88	11	5
1873.....	6	—	6	2	4	—	6	—	—	—	62	19	—	—	2	91	16	5
1874.....	5	—	5	2	3	—	5	—	—	—	—	20	—	—	3	76	25	5
1875.....	7	—	7	3	4	1	6	—	2	—	—	19	—	—	3	80	22	5

Antagligen är dock denna summa för låg, härledande sig ifrån ofullständiga uppgifter. Af senaste års siffror framgår dock tydligen, att bemödandena för att få sin jord grunddikad börja vinna en större utsträckning. För att befrämja utförande af dessa grunddikningar till vinnande af de fördelar, sådana medföra åt jordbruket, har ock hushållningssällskapet i sin mån sökt verka. Så har sällskapet haft anställd en s. k. *dikningsförman*, som med åtnjutande af dagtraktamente och resekostnadsersättning ifrån sällskapet företagit årliga resor inom länet för att meddela undervisning i täckdikens anläggande och biträda vid grunddikningars utförande. Derjemte har sällskapet med räntefria lån understödt egare eller innehafvare af mindre jordlotter för att sättas i stånd att bestrida de ökade kostnader, som erfordras för att få deras jord grunddikad. Båda dessa åtgärder hafva verkat fördelaktigt till allmänna användning af underdikning.

Ängsvattnings och jordens *mergling* hafva endast i mindre skala varit använda.

Beträffande *skogshushållningen* har med de under senare åren höjda skogsvärden mera omtanke börjat egnas skogarnes vård och deras återväxt. Egare af större egendomar med tillhörande skog hafva särskilda skogstjenstemän för ändamålet anställde, och gå äfven bemödandena i allmänhet derpå ut att genom uppgjorda hushållningsplaner bevara skogsbeståndet. Så hafva ock både skogssådd och skogsplantering börjat förekomma, om ock ännu endast till mindre omfattning och blott på några få ställen. En ordnad skogsskötsel blifver ock desto mera ett allmänna behof, ju mera skogarne i allmänhet blifvit anlidade. De inom länet högt uppdrifna skogsafverkningarna gälla i synnerhet allmogens skogar, å hvilka afverkningsrätt blifvit öfverlåten åt trävarubolag, och derigenom måste helt naturligen all ordnad skogsskötsels införande förhindras, om ej omöjliggöras. Skogsbrist är dock ännu ej att befara och det värde, som skog erhållit, skall tvifvelsutan bringa skogsegaren att med tiden vinnlägga sig om att både noggrannare taga vara på och sorgfälligare sköta denna sin egendom. Till skogshushållning hör ock en ändamålsenlig *kolning*. En sådan är dock i åtskilliga trakter af länet nästan okänd. Tillfälle att till kolning använda en stor mängd skogsmaterial, som de skedda afverkningarna lemnat såsom dels värdelös, dels rent af skadlig för skogens återväxt, förefinnes dock, i synnerhet inom provinsen Helsingland, der den under anläggning varande Norra stambanan öppnar utsig till förut saknad kommunikationsmedel i och för afsättning af kol. Att göra ändamålsenliga kolningsmetoder inom denna ort kända, är därför en ur flere än en synpunkt vigtig angelägenhet att befrämja; en kolareskolas anordnande derstädes skulle helt visst uppfylla ett nutidens kraf.

Trägårdsodling dels såsom jordbrukets binäring, dels mera blott för lust, jemte träplantering, omfattas af länets invånare, och icke minst af dem ibland allmogeklassen, med synnerligt, årligen stigande intresse. Att omgifva sin boning med ett eller annat planteringsland, och förse sin gård med några grönskande trån och buskväxter, att omskapa en af naturen mer eller mindre vanlottad jordbit icke endast till nytta utan äfven till fägnad för ögat, för att bereda sig i sitt hem en ökad trefnad genom en vacker omgivning, är vorden till en angelägenhet, som vinner allt större terräng inom äfven allmogens både önsknings och

bemödanden. Beviset härför ligger nära till hands uti de åtgärder, hushållningssällskapet ansett sig uppfordradt att vidtaga för att tillmötesgå det i detta hänseende inom länet vaknande intresse. För tio år sedan hade hushållningssällskapet, för att befrämja trägårdsskötsel och träplanteringar, anställd en trägårdsmästare, som egde att på sällskapets bekostnad resa omkring i länet för att lemna biträde, men utan att tillfälle till full sysselsättning honom erbjöds. År 1872 ansåg sig sällskapet till följd af stegradt behof af sådant biträde böra antaga ännu en trägårdsmästare till allmänhetens betjenande och två år derefter ytterligare en tredje, hvilka nu näppeligen hinna fullgöra alla ingående requisitioner å deras biträde. Denna trägårdsodlingens utveckling måste i första rummet tillskrivas de senare årens goda skördar och i allmänhet lyckliga konjunkturer, hvilka med den ökade välmågan icke endast skapat medel utan äfven väckt håg och lust att göra omkostningar för att vinna de fördelar af både nytta och behag, som trägårdsodling och träplanteringar skänka åt hemmen. Planteringarna hafva öfvervägande omfattat parktrån och prydnadsväxter, men äfven ett stort antal frukttrån, både äpple- och pärontrån samt af stenfrukter hafva planterats, ehuruval deras antal icke med full tillförlitlighet kan uppgifvas *).

Beträffande åter *husslöjden* i länet, anses denna vara i aftagande. Detta gäller så väl den slöjd, hvilken afser förbrukningen inom hemmen, som den, hvars produkter äro afsedda till försäljning. Orsakerna dertill äro flere. Tager man först i betraktande husbehofsslöjden, så visar sig med afseende på den manliga, att sedan en mängd handverkare i olika yrken bosatt sig på landet, dessa förse icke endast ståndspersoner utan äfven allmogen med sina tillverkningar, hvilka till följd af arbetsfördelningens princip måste kunna frambringas både till beskaffenheten bättre och till priset billigare än i hvars och ens hem såsom alster af husslöjd. Husslöjdsskickligheten kan svårigen i alla riktningar hålla jemna steg med handverkarens yrkesfärdighet. De med den stora industriens, såsom bergshandteringen och trävarurörelsens, stigande utveckling i länet för allmogen vunna tillfällen till ökade biförtjenster genom afsättning af skog oah skogsprodukter samt genom körslor, sätta ock allmogen i tillfälle att köpa de förnödenhetsartiklar af husgeråd, åker- och körredskap m. m., hvilka den förut af omständigheterna varit hänvisad att sjelf tillverka. Deraf att sådana artiklar numera hållas allmänna till salu, äfvensom deraf att tillfällen till penningeförtjenster ökats, har denna gren af husslöjd blifvit mer och mer undanträngd ifrån allmogens hem. Man åtnöjer sig nu med att på sin höjd kunna nödtorfteligen reparera, hvad man tillföre var nödsakad att förfärdiga. Och huru är förhållandet med den qvinliga husbehofsslöjden? Äfven denna är i visst hänseende i aftagande. Under det husmodern, antingen allena eller med biträde af döttrar och pigor, spann och väfde allt, som erfordrades till familjemedlemmarnes klädebonader, ifrån ullen såväl till vadmalet för kläder åt mannen som till ylleväfnad för kvinnokläder, allt till blå och lin för linneväf för att fylla familjens behof af gröfre eller finare lärft, inskränker sig nu denna slöjd hufvudsakligen till spanad och

*) Till trägårdsodlingens befrämjande i länet har hushållningssällskapet ock under femårsperioden lemnat penningunderstöd till anläggande af 8 folkskole-trägårdar med 100 kronor till hvardera.

väfnad i och för någon del af det senare. Bomullsgarn och bomullsväfnader, som de efterhand allt talrikare uppstående fabriker lemnat till pris, med hvilka husslöjden ej förmår täfva, hafva bringat mången både spinnrock och väfstol till tystnad i hemmen. Dessa bomullsväfnader, genom frihandelssystemets införande lätt tillgängliga i hvarje, äfven den aflägsnaste, bygd, hafva börjat allt mer och mer ersätta dem af lin och ull. Det billiga priset jemte den ökade allmänna tillgången på bomullsväfnader hafva ock ökat behovet deraf. Och mycket af den tid, som förut användes för att spinna och väfva, måste nu användas på att sy de flerfaldiga plagg, som för närvarande komma hvarje medlem af familjen till godo. Husfliten hos qvinnan, åtminstone på landsbygden, har därför icke blifvit förminskad; ty den tagas nu icke mindre i anspråk än förr, och det så mycket, att till och med allmogens qvinnor anse sig behöfva symaskinens hjälp för att hinna uträtta allt det arbete, som erfordras till sömnad i och för familjens behof. Det är ock därför numera icke sällsynt att i bondens gård anträffa en symaskin. Och dessa förhållanden vittna, oaktadt en del husbehofsslöjd förminskats, icke om dermed åtföljande större torftighet eller om inträdande armod, utan snarare om ett stigande välstånd.

Hvad åter angår den husslöjd, som arbetar för afyttrande af sina alster, har länet, i synnerhet Helsingland och företrädesvis norra och vestra delarne deraf, egt och eger ännu en sådan slöjd, bestående uti *spånads- och väfnadsslöjd*. Helsinglinet, känt öfver hela riket, lemnar materialet för denna slöjd. Lin och blångarn, gröfre och finare lärft, segel- och tältduk, buldan och säckväf jemte andra slags väfnader ända till entränningen, äro produkter af denna slöjd, hvilka haft och väl ännu hafva en vidsträckt afsättning, om ock denna blifver med hvarje år mer och mer inskränkt till följd af en förminskad tillverkning. Orsaken dertill är i första rummet att söka deri, att denna slöjd blifvit mindre lönande, i samma mån fabriksstillverkningar kunna säljas billigare, och derjemte andra sysselsättningar, som bättre betala sig, taga den arbetande klassens tid och krafter i anspråk. Denna slöjd torde dock komma att fortlefva, så länge linet odlas i våra bygder och personer gifvas, hvilka äro hänvisade att genom idogt arbete inomhus under våra långa vintrar förvärfva sin dagliga nödtröft.

Vidkommande allmänna *ekonomiska tillståndet* hos länets jordbrukande befolkning och ibland arbetsklassen bära alla synbara tecken såsom dess dyrbarare klädedrägter, bättre husgerådsartiklar och ett kostsamare lefnadssätt, ojämfaktiga vittnesbörd om ett ökad välstånd. De höga dagspenningar och de

stora förtjenster af betingsarbeten, hvilka under ifrågavarande femårsperiod kommit arbetaren till del, torde vara något, som aldrig tillföre här i länet förekommit. Arbetaren sjelf erkänner denna tid som en »gyllene tid». För jordegaren hafva dock de höga dagsverksprisen varit mer eller mindre betungande alltefter de svagare eller rikare skördar, dessa år lemnat; och en sanning är, att jordbruket, synnerligen inom denna ort, icke tål draga särdeles höga arbetskostnader för att kunna bära sig. De arbetspris, som varit och ännu äro rådande, trycka därför på jordbruket. Men då jordbruket i allmänhet är förenadt med ladugårdsskötsel, och då såväl kreatur, hvilka dervid uppfödas, som mejeriprodukter äfven stå högt i pris, torde den ökade inkomst ladugården lemnat, betydligt utjemnat det mindre gynnsamma förhållande, som visat sig emellan jordbrukets kostnader och dess afkastning.

Hvad, som gifver en temligen tillförlitlig proba på arbetsklassens ekonomiska förhållande, är sparbanker, inrättningar af hvilka de mindre bemedlade i synnerhet sig begagna. Gefleborgs läns sparbank, grundad af hushållningssällskapet, började år 1864 sin verksamhet, och räknade vid utgången af år 1870 ett antal af 4,400 delegare med en inestående behållning af 855,857,29 kronor. Till bevisen icke mindre för de tillfällen till rik arbetsförtjenst, som varit rådande, än ock för den benägenhet till sparsamhet arbetsklassen ådagalagt, må läggas den utveckling berörda sparbank, som, utom vid hufvudkontoret i Gefle, genom särskilda sparbankskomitéeer, anordnade i 18 landskommuner, upptager insatser ifrån de flesta delar af länet, under meranämnda femårsperiod uppnått, hvarvid följande uppgifter åberopas:

	Antal delegare.	Kapitalbehållning.
1871.....	5,725 personer	1,243,739,08 kronor
1872.....	7,517 »	1,907,549,08 »
1873.....	9,545 »	2,619,676,23 »
1874.....	11,267 »	3,318,305,40 »
1875.....	12,061 »	3,456,432,03 »

Derjemte bör antecknas, att sparbankens reservfond sistnämnda år belöpte sig till 97,738,06 kronor. — Särskilda sparbanker finnas dessutom inrättade för Gefle stad, i Söderhamn och i Hudiksvall äfvensom i några landsförsamlingar, och hafva insättarnes kapital äfven i dessa bankinrättningar växt till rätt betydliga belopp, till största delen frukter af en arbetsförtjenst, som den mera omtänksamma delen af arbetsklassen förstått att för framtida behof taga vara på och genom räntevinst föröka.

Gefle den 30 December 1876.

På Hushållningssällskapets Förvaltningsutskotts vägnar:

F. A S K E R.

Såsom tillägg till denna redogörelse torde böra omförmålas, att sjukdomarne springorm och rots sedan längre tid tillbaka varit gängse bland hästskreaturen i Helsingland. Sjukdomarne, som yppat sig å spridda ställen inom provinsen, hafva dock varit inskränkta till omfånget och icke kunnat betraktas såsom allmän farsot. Under nu varande femårsperiod synas sjukdomsfällen hafva minskats och med en stigande upplysning om fördelar af sjukdomarnes vetenskapliga behandling samt om qvacksalvares okunnighet och oförmåga, i förening med kreaturens bättre vård och skötsel, torde med allt skäl kunna antagas, att dessa sjukdomar, som spridas genom smitta, hufvudsakligast å de gemensamma betesmarkerna, fortfarande skola aftaga.

C) Skogshushållning jemte D) Rofdjurs dödande. Åberopande hvad Kungl. Hushållningssällskapet uti dess ofvanintagna redogörelse anfört angående skogshushållningen, bör i öfrigt anmärkas, att afverkning från de enskildes skogar af bjelk- och sågtimmer bedrifvits i hög grad, dels till följd af gynnande konjunkturer och dels emedan tiden för en del afverkningskontrakt nalkats sitt slut. Ehuru någon skogssköfning i allmänhet icke kan anses hafva egt rum, enär ej mindre de uppgjorda afverkningskontrakten innebära säkerhet därför, än äfven sågverksegarne sjelfve ej kunna använda annat än mogen skog eller sådan, som kan draga och ersätta det myckna arbetet och kostnaderna, som för dess fällning, nedflottning och beredande till export erfordras, så kan dock med säkerhet antagas, att der afverkning pågått, de gröfre dimensionerna uthuggits och sannolikt icke komma att uppstå i ett yngre släkte. Då allmoggen numera lärt sig uppskatta värdet af en sparad skog medelst de rika penningtillgångar, skogsöfverlåtelseerna beredt jordegaren, är detta tvifvelsutän den kraftigaste häfstängen för allmogens bringande till ett förnuftigt användande af skogen. Såsom exempel för sanningen här af förtjenar omnämnas, att de kontrakt om skogsafverkuing under viss tid, som med sågverksegarne uppgöras, numera vanligtvis innehålla ganska stränga bestämmelser angående minimidimensionerna af de träen, som få fällas, samt att det af ålder brukliga, för skogen förderliga, *svedjandet* nästan alldeles upphört.

Skogseldar, mest uppkomna genom vallhjonens esed att upptända eld i skogen för att genom röken afvärja flygfän från såväl dem, som kreaturen, hafva väl under perioden uppstått och på åtskilliga ställen förorsakat icke obetydlig skada, men i allmänhet blifvit dämpade i sin linda och varit af mindre betydighet. Skogens beskaffenhet kan hufvudsakligen anses god och någon *skogsbrist* är icke att befara, om ock de, af andra orsaker, högt uppdrifna prisen på bränsle och byggnadstimmer dertill kunnat gifva anledning.

Tab. N:o 4. Angående förhållandet med de Kungl. Maj:t och kronan omedelbart tillhörige och under dess disposition stående *kronoparker samt boställsskogar* åberopas innehållet af tab. N:o 4.

Någon särskild *undervisningsanstalt för skogsskötseln* finnes icke inom länet.

Å de provinsen Helsingland genomflytande stora Ljusne och Voxna elfvar med deras tillflöden bedrifves en storartad *timmerflottning* och å en mängd andra vattendrag inom länet framflottas ett betydligt antal timmer. Från äldre tider tillbaka har inom länet funnits en myckenhet mindre *sågar* dels för husbehof och dels för afsalu till exportörer, men antalet af

dessa, som till större delen ännu äro i gång, kan icke med säkerhet uppgifvas. Under sednare tider hafva tillkommit större dels vatten- och dels ångsågar. Så t. ex. finnas å Söderhamns stads område anlagda sex ångsågar med tillsammans 12 ramar och 8 kantverk. Vid dessa har tillverkningsvärdet under år 1875 uppgått till 1,955,000 kronor och den egarne för rörelsen påförda bevilling för samma år utgjort 992 kronor. Af öfriga större sågverk finnas inom södra Helsinglands fögderi 8 stycken dels ång- och dels vattensågar med tillhoppa 49 enkla och 6 dubbla ramar samt 19 kantverk, vid hvilka inkomsten under samma år uppskattats till 870,342 kronor och den åsatta bevillingen utgjort 8,703 kronor 42 öre, samt inom norra Helsinglands och Gestricks fögderi 21 stycken dels ång- och dels vattensågar med tillhoppa 46 ramar och 26 kantverk, men som de flesta utaf dessa sågverk icke blifvit särskildt taxerade, utan deras egare för såväl den behållna inkomsten deraf, som för annan rörelse taxerats i klump, så kan upplysning ej meddelas angående hvarken tillverkningsvärdet vid ifrågavarande sågverk eller den för dem påförda inkomstbevillingen.

Följande tabell utvisar *trävaruexporten* under perioden:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
<i>Från Gefle tullkammardistrikt.</i>					
Tjära..... C:tr	—	—	82	—	—
Oarbetade bjelkar K.fot	54,285	31,829	55,114	12,510	72,286
Bräder o. plankor »	13,235,306	12,087,723	15,208,678	11,203,898	11,331,420
<i>Från Söderhamns tullkammardistrikt.</i>					
Bjelkar o. sparrar K.fot	823,063	764,319	761,350	703,887	657,514
Bräder o. plankor »	12,330,602	13,222,110	13,996,278	13,045,211	11,519,272
Snickeriarbeten Kronor	3,319,15	71,509,57	147,718	127,210,26	87,483,50
Spiros..... K.fot	14,535	11,341	8,832	3,630	4,531
Splitwood..... »	653,731	795,361	380,315	1,215,697	1,033,954
Stäfver af furu och gran..... st.	889,455	229,939	1,311,314	1,608,479	500,676
Takstieksämnen... K.fot	1,080	6,345	2,040	828	—
Timmer..... »	938,540	1,165,759	1,205,768	606,630	358,436
Årämmen..... st.	118	157	916	804	468
Bärflingar..... »	—	50	—	—	—
Grufstolpar..... K.fot	—	7,260	—	—	—
Trämassa..... C:tr	—	6,538,20	6,243,75	—	—
Tjära..... »	—	—	—	220,32	—
<i>Från Hudiksvalls tullkammardistrikt.</i>					
Plankor o. bräder K.fot	2,604,730	2,814,781	3,957,877	3,401,801	2,803,390
Bjelkar o. sparrar »	629,989	657,087	881,863	194,271	380,664
Timmer..... »	79,214	332,273	650,000	775,352	523,600
Plankändar..... »	75,034	96,864	180,000	149,668	169,779

I afseende å förestående uppgift bör likväl anmärkas, att de från Gefle tullkammaredistrikt exporterade trävaror till största delen äro hemtade från Kopparbergs läns skogar och förda dels å jernväg till Gefle från de vid Korsnäs inom nämnda län befintliga sågverk och dels nedflottade till ångsågen vid den inom Uppsala län belägna, men under Gefle tullkammaredistrikt lydande, Skutskärs lastageplats.

Tab. N:is 5 o. 6. Beträffande antalet *dödade rofdjur* och *af rofdjur dödade husdjur* återopas tab. N:is 5 och 6.

Utöfver de från statsverket utgående belöningar för fångande och dödande af rofdjur, har landstinget utfäst en belöning af tre kronor för hvarje under vår och sommarmånaderna dödad räf, samt Jerfsö kommun tjugofem kronor för björn och Hille kommun tre kronor för räf, oafsedt hvilken årstid sådant djur dödas.

De i förenämnda tabeller intagna uppgifter, med undantag af beloppet utbetald belöning, kunna icke anses fullt tillförlitliga, helst hvad angår antalet dödade rofdjur, å hvilka säker upplysning icke kunnat vinnas vidare, än för så vidt skottpenningar för dem erhållits och i öfrigt endast tillfälligtvis. Af tabellen inhemtas, att någon varg under perioden icke blifvit dödad. Detta djurslag, som för mindre än en mansålder sedan ansågs för en landsplåga, synes antingen vara nära utdödt eller ock hafva utvandrat från länet, der det måhända i anseende till pågående skogsafverkningar och mera rörelse i skogarne icke funnit någon trefnad. Sistnämnda omständighet tyckes äfven hafva bort inverka på björnen, men dels är denne icke så vidt kringstrykande som vargen, och dels rekryteras den från Jemtlands och i synnerhet Kopparbergs läns angränsande skogar, så att detta djurslag kan anses hafva bibehållit sig vid ungefär samma antal, som under förra perioden. Ehuru, enligt tabellen N:o 5, de under perioden dödade räfvornes antal icke uppgår till mera än 809 stycken eller icke fullt en tredjedel af de under förra perioden, jemlikt då lemnad uppgift, dödade, så är likväl ostridigt, att detta djur ökas årligen i otrolig mängd till stor skada hufvudsakligen för det matnyttiga viltbrädet.

E) Bergs- och brukshandtering samt **F) Manufaktur och handverk.** Angående bergs- och bruksrörelsen inom länet samt dervid anställda arbetare, meddelas följande uppgifter:

Jernmalmbrytningen lemnade:

år 1871 från 28 grufvor	527,738 centner malm.
» 1872 » 38 »	492,063 » »
» 1873 » 34 »	472,611 » »
» 1874 » 50 »	553,179 » »
» 1875 » 32 »	534,818 » »

Masugnsrörelsen levererade:

År.	Centner.	Centner.
1871 från 19 masugnar	732,822 tackjern och	5,683 gjutgods.
1872 » 22 »	973,548 » »	6,338 »
1873 » 23 »	912,980 » »	10,000 »
1874 » 25 »	1,056,676,67 » »	8,351,76 »
1875 » 24 »	1,089,442,42 » »	13,243,24 »

Stångjernstillverkningen har förhållit sig på följande sätt:

år 1871 från 40 verk med 114 härdar	583,513,05 ctr stångjern.
» 1872 » 36 » »	102 » 464,557,50 » »
» 1873 » 39 » »	96 » 459,712,09 » »
» 1874 » 42 » »	99 » 410,131,49 » »
» 1875 » 39 » »	107 » 813,865,83 » »

Uti sistnämnda summa ingå 366,556,16 centner smältstycken.

Vid de egentliga *gjuterien* hafva tillverkningarna utgjort:

år 1871 genom tackjerns omsmältning	23,273 centner.
» 1872 » »	24,644 »
» 1873 » »	21,956 »
» 1874 » »	20,879,41 »
» 1875 « »	15,790,02 »

Jernmanufaktur- och ståltillverkningen:

År.	Antal begagnade verk.	Stål.	Spik.	Smide af redskap o. diverse.	Diverse manufakturer.	Summa. Centner.
1871.....	10	109,068,46	2,869,02	—	45,325,66	157,263,14
1872.....	10	142,864,95	3,101,43	—	70,993,94	216,960,32
1873.....	11	196,372,34	3,834,75	503,54	89,988,34	290,698,97
1874.....	15	219,350,56	2,739,57	67,060,15	35,034,76	324,185,04
1875.....	12	35,490,20	3,654,38	91,603,74	3,040,15	133,788,47

Antal *arbetare* använde:

År.	Vid jerngrufvorna.			Vid jernverken.			Summa Summarum.
	Ständige.	Tillfällige.	Summa.	Masugnarerna.	Manufakturverken och gjuterien.	Stångjernverken.	
1871	197	10	207	384	370	643	1,397
1872	139	42	181	473	355	544	1,372
1873	48	53	101	520	436	600	1,556
1874	214	16	230	530	542	567	1,639
1875	274	—	274	646	378	714	1,738

Under perioden har vid Källskärs lastageplats eller vid Källänge tegelbruk å Söderhamns stads område blifvit anlagdt ett *jernbruk*, benämndt Tönshammar, numera öfverlåtet å Kilafors jernverksaktiebolag. Verket drifves dels med vatten och dels med ånga samt utgöres af tre härdar med två hammare, den ena för ånga och den andra för vatten. Likaledes hafva vid Ljusne i Söderala socken uppförts två *masugnar* och en *smedja* med tre härdar för smältstycken; hvarjemte ett under förra perioden påbörjadt större *jernverk* vid Forsbacka i Valbo socken nått sin fullbordan, så att derstädes nu äro förenade de hufvudsakliga tillverkningarna, som förut åstadkommits vid Forsbacka, Mackmyra, Högbo och Oslättfors jernverk inom Gestrikland. Deremot har *rörelsen nedlagts* vid följande verk, nemligen: Hellbo masugn och Annefors bruk i Bollnäs socken, Tönshammar, Sunnäs, Gullgrufva och Tönnebro i Skogs socken, Märåkers bruk i Söderala socken samt Franshammars bruk i Has-sela socken.

Tab. N:is 7 a och 7 b utvisa förhållandet med *manu- Tab. N:is 7 a o. 7 b. fakturer* och *handverk* under sista året af perioden.

Från äldre tider har *skeppsbyggeriet* utgjort en af Gefle och Söderhamns städers förnämsta förvärfsskällor, som under perioden fortfarande anlåtats, dels för dervarande rederins räkning och dels för försäljning till andra orter. År 1874 bildades Söderhamns varfsaktiebolag för att drifva skeppsbyggeri, för hvilket ändamål anlades ett skeppsvarf vid Stenåker midt emot Stugsunds lastageplats, der bolaget af staden förvärfvat sig nyttjande rätt till nödigt utrymme för anläggningen. Ett annat bolag, benämndt Bomhus varfsaktiebolag, har äfven under perioden inrättat ett skeppsvarf å den så kallade Bomhusudden, belägen i Valbo socken vid inloppet till Gefle och icke långt från denna stad. Å begge dessa hvarf hafva förnämligast fartygsreparationer egt rum, men å det förstnämnda var vid periodens slut ett större skepp under byggnad. I Gefle har under perioden, förutom andra fartyg, blifvit byggda fyra stora ång-

skonentar, nemligen: Gevalia, Oden, Balder och Saga, alla afsedda för utländsk trafik å aflägsnare farvatten. Kustfart och fartygsbyggnader inom sjösocknarna hafva nästan alldeles upphört, antagligen en följd af de tillökade ångbåtskommunikationerna.

Bland städernas äldsta näringsgrenar räknas *fisket*, som äfven idkas inom kustsocknarna. En mindre del af städernas befolkning har under perioden utöfvat detta såsom hufvudnäring dels i de norrländska fiskehamnarna och dels vid de i städernas skärgårdar befintliga fiskelägen. Den hufvudsakligaste fångsten har bestått uti strömming, som till större delen nedsaltats, men fisket har under perioden icke varit synnerligt gifvande och detsamma såsom hufvudnäring har allt mer och mer nedgått. Tillgången på fisk i skärgårdarne synes och minskas, hvilket tillskrifves den tillväxande mängden af ångbåtar, som trafikera skärgårdarne och genom hvilkas buller fisken oroas och bortskrämmas. För fiskets bedrivande vid samtliga strömmar och insjöar inom länet har Kungl. Maj:ts Befallningshafvande genom utslag den 22 Juli 1871 fastställt *stadgar*, som med få förändringar blifvit, enligt Nådigt bref den 12 Februari 1875, af Kungl. Maj:t gillade. Hvad verkan dessa stadgar kunnat medföra till insjöfiskets upphjelpande har ännu icke utrönt, men sannolikt kommer en längre tid att fortgå, innan desamma kunna bringas till allmän efterlefnad och allmogen läras inse fördelen af en förständig och ordnad hushållning i detta hänseende. Inom en och annan kommun synas visserligen de fäderneärfda åsigterna om allas rättighet till fiske och detsammes utöfvande alla årstider och på hvilket sätt som helst, hafva förändrat sig

och tiden och exemplen måste åstadkomma vidare förändring härutinnan. Några *fiskodlingsanstalter*, hufvudsakligen för lax, hafva inrättats.

Jagt idkas endast tillfälligtvis och kan icke ens anses såsom binäring. På samma sätt som fisket har ock jagten ansetts för en allmän gemensamhet och betraktas ännu till stor del såsom sådan, men de för villebrådets fredlysning i lag bestämde tider iakttagas dock i allmänhet, ehuru öfverträdelser i detta hänseende ega rum och icke kunna förekommas å de från bygdelagen aflägsna vildmarkerna, der, förutom de till den lilla jagten hänförliga djur, äfven den ståtliga elgen ofta får bita i gräset för tjufskyttens lod. Å bruks- och de större jordegendomsskogarne egnas likväl nödig omsorg och vård om villebrådet och genom jagtarrenden, som enskilda jagtvänner uppgjort med hemmansegare å åtskilliga ställen inom länet, synes intresset för en ändamålsenlig hushållning med vildafveln hafva vaknat.

Binärningarna bestå hufvudsakligast i kolning samt körslor åt bruksegare, timmerhuggning och forsling samt flottning åt trävarubolagen, äfvensom försäljning af skogsprodukter.

Hvad *husslöjden* angår, är icke något att tillägga Kungl. Hushållningssällskapets anförande derom.

Tillverkningarna vid såväl fabrikerne som handtverkerien afsättas till större delen inom länet, men äfven inom Dalarne och Norrland, hvaremot skoppligs- och pappersmassefabrikaten hufvudsakligast utskippas till utrikes orter.

Något *bränvinsbränneri* finnes icke inom länet.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. A) **Landkommunikationer.** I afseende å allmänna vägarne återopas tab. N:o 8. Uppgiften om samtliga *vägarnes längd* vid periodens slut öfverensstämmer hufvudsakligen med enahanda uppgift för förra perioden, men den olikhet, som förefinnes härutinnan, får tillskrifvas osäkerheten i verkliga längden af socknevägarna, som i allmänhet icke äro uppmätta. Den olikhet deremot, som förekommer i afseende å de allmänna lands- och häradsvägarnes längd, förklaras af dessa vägars sammanblandning med hvarandra, hvad benämningen angår, enär någon egentlig skilnad dem emellan icke förefinnes. Med högst få undantag underhållas nemligen de allmänna vägarne af hvarje hemman till så stor del, som vägen genomlöper kommunen, och benämningen häradsväg begagnas i allmänhet icke inom länet.

Under perioden har *utläggning af allmänna landsvägen* från gränsen till By socken i Kopparbergs län till Årsunda socknegräns eller genom nordöstra delen af Öster-Fernebo socken till föreskrifven bredd af åtta alnar påbörjats, men ej hunnit afslutas. Följande *vaganläggningar och förbättringar* hafva verkstälts, nemligen: sänkning och utgräfning af tre branta backar å allmänna vägarne inom Gnarps socken för en kostnad af 2,710 kronor, utan anslag af allmänna medel; omläggning af allmänna landsvägen förbi Hanebo kyrka på en sträcka af 2,500 fot, likaledes utan dylikt anslag; vägen emellan Ljusdal och Delsbo förbi branta backar vid Grytjesbo och Kullberget för en kostnad af 22,000 kronor, dertill bidrag af statsverket utgått med 10,000 kronor; två mil af vägen mellan Ljusdal och Ram-

sjö, utan statsbidrag, för en kostnad af 31,796 kronor, samt inom Jerfsö socken 0,3 mil med statsbidrag af 4,000 kronor och en sträcka af 3,500 fot på kommunens bekostnad för 1,200 kronor; hvarförutom påbörjats delvis omläggning af allmänna landsvägen emellan Rengsjö och Arbrå socknar samt anläggning af ny väg inom Jerfsö socken från allmänna vägen vid Skästra förbi Ede på södra sidan af Ljusne elf till gränsen mot Ljusdal, begge dessa arbeten med understöd af allmänna medel. Under perioden har den så kallade *Myskjebro* öfver Florån inom Mo socken undergått flere reparationer samt bron öfver Ljusne elf inom Ljusdals socken till $\frac{2}{3}$ blifvit ombyggd på socknens bekostnad för 52,186 kronor 26 öre; hvarjemte ny bro uppförts öfver en gren af Ljusne elf inom Jerfsö socken och ny väg å ömse sidor deraf till 1,000 fots längd i sammanhang dermed anlagts på sistnämnda sockens bekostnad, derför kostnaden uppgått till 10,000 kronor.

Vägpenningar uppbäras för begagnandet af en utaf Högbo bruksegare sedan längre tid tillbaka anlagd väg från nämnda bruk till allmänna landsvägen emellan Högbo och Valbo gästgifvaregårdar, men vägen användes endast, förutom af brukets befolkning, som icke erlägger afgift därför, af en del Ockelbo sockeus inbyggare, förnämligast vid foror till Gefle. Tre *färjor* finnas inom länet, nemligen två i Hedesunda socken och en i Jerfsö socken, för hvilkas begagnande *färjpenningar* erläggas enligt fastställd taxa. Likaledes betalas *bropenningar* enligt fastställda taxor för färd öfver Gysinge broar öfver Dalelven

emellan Öster-Fernebo socken i Gestrikland samt Våla socken i Vestmanlands län, en bro i Bollnäs socken öfver Ljusne elfs utlopp i sjön Varpen, en i Söderala öfver nämnda elfs utlopp ur sjön Bergviken, samt broarne öfver samma elf inom Ljusdals och Arbrå socknar. Inom norra Helsinglands fögderi förekommer ingen dylik afgift.

Vägarne *underhållas* i allmänhet försvarligt och delvis mycket väl, men på många ställen saknas tjenligt grus för deras försättande i fullgodt stånd och der de äro utsatta för stark slitning genom tunga transporter blifva de, då allmänt användes enbetsådon och hästarne alltid vilja gå i samma spår, lätt sönderkörda.

Förutom de inom länet förut befintliga *jernvägar*, nemligen Gefle—Dala, Söderhamns, Sandarne och Hudiksvalls jernvägar, har en enskild sådan af Ugglebo jernverksegare påbörjats emellan Vintjerns grufvor i Svärdsjö socken af Kopparbergs län genom Björnmossen till statens utstakade stambana vid Tallås i Ockelbo socken; samt för trafik öppnats dels statens norra stambana till Storviks station å Gefle—Dala jernvägen och dels en af ett enskildt bolag byggd jernbana emellan städerna Upsala och Gefle. Hudiksvalls-jernvägen har, för undvikande af den besvärliga trafiken genom två slussar i den så kallade P. A. Tamms kanal, framdragits till sjön Dellens strand vid Näs-viken, utan statsbidrag. I fråga om dessa jernvägar, som hafva ganska stor betydelse för länets trafikförhållanden, meddelas följande öfversigt rörande Gefle—Dala samt Söderhamns jernvägar:

Gefle—Dala jernväg.

	Inkomster.	Omkostnader.	Behållning.
År 1871	1,458,037,42.	978,037,42.	480,000,00.
» 1872	1,459,694,00.	859,694,00.	600,000,00.
» 1873	1,642,300,57.	1,042,300,57.	600,000,00.
» 1874	1,540,966,47.	940,966,47.	600,000,00.
» 1875	1,393,990,15.	913,990,15.	480,000,00.

Söderhamns jernväg.

År 1871	184,359,10.	104,552,59.	79,806,51.
» 1872	251,649,91.	128,532,62.	123,117,29.
» 1873	293,887,87.	173,980,90.	119,906,97.
» 1874	256,927,01.	170,923,07.	86,003,94.
» 1875	270,994,24.	165,490,07.	105,504,17.

Från behållningen vid Söderhamns jernväg är icke afdraget det belopp, som erfordras till ränta och amortering af bolagets skuld, äfvensom för nödiga afskrifningar, hvilka utgifter deremot äro inberäknade uti omkostnaderna vid Gefle—Dala jernväg.

Upsala—Gefle jernvägen invigdes den 14 December 1874 och redan följande vår, sedan jernvägsbroarne öfver Islandsällän, Gaffe å och Östra Lillån blifvit fullbordade samt spårförbindelse ävägabragts emellan nyssnämnda och Gefle—Dala jernväg, kunde godståg direkt öfverföras från den ena jernvägen till den andra. Under senare hälften af år 1875 började äfven post- och passagerarevagnar trafikera sammanbindningsbanan mellan begge jernvägarnes stationer, af hvilka Upsalabanans stationshus ännu är endast provisoriskt uppfördt söder om Gaffe å, men begge jernvägsbolagen hafva förenat sig om en gemensam centralstation

på norra sidan om sistnämnda å vid östra esplanaden och arbetena derå äro redan påbörjade.

Vidkommande *gästgifverien* och *skjutsningen* återopas likaledes tab. N:o 8. Vid jemförelse af utgifterna för denna och förra perioden finnes, att antalet utgångna hästar för såväl kungs- och kronoskjuts som gästgifveriskjuts, synnerligast för den senare, betydligt öfverstiger samma antal under förra perioden, hvilket tydligen hänvisar på en lifvigare samfärdsel samt större verksamhet och varuutbyte, som genom jernvägarne ensamt icke kan underhållas.

Af *reservationsanslaget till lättnad i skjutsningen*, der den genom entreprenad bestrides och är särdeles tryckande, har under perioden utbetalts:

för år 1871	11,805,72.
» » 1872	12,252,28.
» » 1873	15,488,61.
» » 1874	13,598,27.
» » 1875	27,486,33.

Sammanlagda beloppet af dessa bidrag uppgår således till 80,631 kronor 21 öre.

Postskjutsen, der postbefordring å jernväg icke eger rum, bestrides medelst särskilda beting och endast undantagsvis, då dylikt beting icke kunnat ävägbringas, har gästgifveriskjuts dertill begagnats.

Sedan under år 1874 Kungl. Postverket öfvertagit kronobrefbäringsskyldigheten, hafva 32 nya *poststationer* inom länet inrättats. Vid periodens slut funnos inom länet tre postkontor, fyra postexpeditioner och fentiofem poststationer.

Förutom de efter jernvägarne befintliga *telegrafer*, hvilka äfven anlitas af allmänheten, finnas åtta statstelegrafstationer inom länet, nemligen i Gefle, Söderhamn, Hudiksvall, vid Storvik i Torsåkers socken, vid Ljusne i Söderala socken, samt i Bollnäs, Ljusdals och Delsbo socknar.

B) Sjökommunikationer. *Kustfart* idkas till någon del med mindre segelfartyg, som förnämligast föra träkol till Gefle för en del jernverks i Gestrikland behof och i nämnda stad lasta jernmalm, men uppehålls hufvudsakligen medelst ångfartyg, af hvilka vid femårsperiodens slut Gefle, Sten Sture, Per Ennes och Tjust uteslutande underhöllö förbindelse mellan städerna Stockholm och Gefle, de begge sistnämnda fartygen genom Väddö kanal, och Söderhamn mellan staden af samma namn och Stockholm, samt dessutom Njord, Thule, Chapman, Göthe, Dana, Gestrikland, Nya Söderhamn, Telegraf, Trafik, Högbo, Arla, Hudiksvall, Norra Helsingland, Berzelius och Serla, hvilka anlöpa samtliga städer och flere af kustsocknarnas hamnar. Åtskilliga af dessa fartyg utsträcka sina resor till samtliga kustlänen i riket samt till Köpenhamn. Städerna anlöpas derjemte af flere ångbåtar utan bestämda reserurer. Flere mindre ångslupar användas till bogseringar och uppehållande af persontrafik emellan städerna och deras skärgårdar samt de derstädes uppförda sommarboställen.

Å *insjöar och rattendrag* begagnas flere mindre ångslupar dels för bogseringar af lastbåtar och timmer såsom å Ljusne elf emellan Arbrå och Jerfsö och å sjön Bergviken, dels för

persontrafik såsom å Storsjön i Gestrikland, å Dalelven mellan Gysingå, Hedesunda och Söderfors, å sjöarne Bergviken och Varpen i södra Helsingland samt å sjöarne norra och södra Dellen i norra Helsingland.

Inom länet finnas, förutom städernas hamnar, följande *lastageplatser och kusthamnar*, nemligen: vid Hillevik, Axmar bruk, Axmar by och Norrsundet i Gestrikland, Sandarnes och Källskärs lastageplatser å Söderhamns stads område, Ljusne, Nyhamns, Sunnäs och Fäbovalls lastageplatser i södra Helsingland, samt Stockavikens, Iggesunds, Saltviks, Fogelvikens, Bäs-fjärdens och Snäckmors lastageplatser, äfvensom Långvinds, Fjällfjärdens, Enångersfjärdens, Innersthavnens, Sikviksfjärdens, Fläckvikens, Gårdsfjärd, Kyrkbyfjärdens, Delångersåns, Arnöns, Mellanfjärdens, Herte samt Söder- och Norrfjärdarnes hamnar i norra Helsingland, vexlande mellan djup af 12 till 35 fot, med undantag af Arnö hamn, som har ett djup af 160 fot och är ganska rymlig samt anses såsom en af de bästa i hela Norrland.

Af ofvan uppräknade lastageplatser voro vid periodens slut Sandarnes, Källskärs, Ljusne, Nyhamns, Sunnäs, Fäbovalls, Stockavikens och Iggesunds försedda med åtskilliga för sjöfartens bekvämlighet och underlättande på enskildes bekostnad anbragta inrättningar; och hafva egarne af dessa lastageplatser blifvit af Kungl. Maj:t berättigade att af dit ankommande och lastande fartyg för viss tid uppbära hamnavgifter under namn af grundpenningar med skyldighet att underhålla ofvannämnda inrättningar.

Å skäret Eggegrund tre sjömil rätt österut från Gefle finnes en fast lysande *fyr* samt vid Bönan för inseglingen till nämnda stad genom norra farvattnet en ledfyr, hvilken senare underhålles af staden, samt å skäret Båkhararne vid södra inloppet två spirbåkar. Vid inloppet till Söderhamn finnes den så kallade Storzjungfruns fyr och å Agön eller yttersta ön utanför Hudiksvalls skärgård en fyr.

Endast en trafikerad *kanal* finnes inom länet, nemligen den så kallade P. A. Tamms kanal i norra Helsingland.

I och för trävaruflottningar hafva åtskilliga mer och mindre större vattendrag blifvit på enskildes bekostnad *upprensade*. Bland de större vattendragen, deruti sådan upprensning egt rum, förtjenar omnämnas vattendraget från östra Jönsen i Bollnäs socken genom Ockelbo, Valbo och Hille socknar till Gefleffjärden, utgörande en längd af omkring 11 mil. I Ljusne och Voxna elfvar, der ordnad flottled förut funnits, hafva stora kostnader nedlagts för ytterligare rensningar och flottledsbyggnader.

Likaledes hafva på enskildes bekostnad gräfningar och upprensningar verkstälts för *torrläggning af vattendränkta jord*, men tillförlitlig uppgift i detta hänseende kan icke lemnas, dock har meddelats, att sådan upprensning verkstälts dels uti den genom Fors och Valls byar i Torsåkers socken flytande å, hvarigenom 147 tunnland vattendränkt jord blifvit torrlagda, dels i Gammelstilla å i samma socken, hvarigenom 500 tunnland jord torrlagts och förbättrats, dels i den så kallade Burtjärnså samt Hamrångeån och Häckelsängsbäcken och i det så kallade Sär-sundet i Hamrånge socken, hvarigenom från vattensjuk och frostländig mark vunnits en vidd af 3,100 kvadratref och dels i Ölboån i Hedesunda socken. För en del af gräfningarna i Hamrånge socken har likväl statsbidrag erhållits.

Under perioden äro följande *med statsbidrag understödda utdikningar* fullbordade, nemligen:

	Torrlagd areal. Qv.-ref.	Statsbidrag. Kronor.
Håkbo och Teftjärnarne i Jerfsö socken	697.	1,320.
Myggåsen och Brödmyran i Hanebo d:o	521.	3,000.
Hunsjön och Hemmyran i Los d:o	1,492.	4,150.
Fäbosjöns sankmarksområde i Ofvansjö socken	2,403.	6,990.
Vid Gundbo by i Alfta socken	373.	680.
Reglering af Halsta å i Tuna socken	1,227.	6,860.
Vid Backbergs och Norrbergs byar i Ofvansjö socken	4,121.	7,000.
Sänkning af Ottnaren och Eltebo sjöar i Ofvansjö m. fl. socknar	11,065,88.	10,000.
Vid Lunds by i Årsunda socken	1,420.	950.
Vid Sörby by i d:o d:o	7,100.	12,000.
Sanka marker inom Hamrånge socken	2,800.	7,600.
Syltbäcken i Ofvansjö d:o	2,500.	4,500.
Summa	35,719,88.	65,050.

Arbetet med sänkning af Ottnaren och Eltebo sjöar är dessutom understödt med ett statslån af 20,000 kronor.

Derjemte äro påbörjade, men ej afslutade dylika arbeten, hvartill anvisats dels ett lån af 27,000 kronor och dels anslag utan återbetalningsskyldighet af tillhoppa 35,065 kronor; hvarjemte under år 1875 beviljats statsbidrag med 8,120 kronor för utdikningar, som vid periodens slut icke voro påbörjade.

C) Sjöfart och handel. Tab. N:o 9 redogör för antal Tab. N:o 9 och lästetal af invånarne tillhöriga *fartyg* samt *handlande* och deras betjening.

Den tillföre idkade *gårdfarihandeln* har i det närmaste upphört till följd af den mängd landthandlande som under senare tiden tillkommit, men deremot färdas genom socknarna så kallade handelsresande, af hvilka en del medför varor, som för en kortare tid uppläggas, der trafiken är lifligast, såsom i närheten af jernvägsstationer och dylikt. Vid Sandvikens bruk i Gestrikland hållas *torgdagar* en gång i månaden, då hvarjehanda lifsförnödenheter afyttras, hufvudsakligen till den talrika brukspersonalen. Alla *frimarknader* i länet äro afskaffade, men å de tider, då dylika förut hållits i Hudiksvall, i Skästra by i Jerfsö socken samt i Knåda by i Ofvanåkers socken samlas derstädes en del af länets befolkning, jemtländingar och handlande från flere orter. Vid dessa folksamlingar, som kallas liqvitationsmöten, bedrifves en ordentlig marknadshandel med vanliga handelsvaror och landtmannaprodukter samt hästar.

Ett *utminuteringsställe för spirituösa drycker* finnes å landsbygden och af utskänkningsställen endast tre; och hafva för vissa fall utskänkning för kortare tid tillfälligtvis varit medgifven.

Detaljhandeln med brännvin har i städerna varit upplåten åt bolag, i Hudiksvall dock endast under de tre första åren af perioden och i Gefle under de fyra sista åren.

Angående brännvinsförsäljningsavgifternas belopp och deras fördelning meddelas följande uppgift:

Bränvinsförsäljningsafgifterna och deras fördelning under nedanstående försäljningsår:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.	Summa.
Försäljningsafgifter	101,836,92	103,159,75	57,352,59	101,485,24	220,919,69	584,754,19
Redogörarnes procent	163,90	166,44	77,07	87,81	404,15	899,37
Hushållningssällskapets andel	20,331,48	20,595,50	11,451,95	20,273,13	44,096,69	116,748,75
Landstingets andel	20,331,48	20,595,50	11,451,97	20,273,13	44,096,69	116,748,77
Städernas andel	59,866,85	60,706,15	33,703,79	60,179,36	130,528,21	344,984,36
Socknarnas andel	1,143,21	1,096,16	667,81	671,81	1,793,95	5,372,94

Under perioden hafva ankommit och afgått följande *fartyg*,
nemligen *ankomma* till

	Gefle tullk.-distrikt.	Söderhamns d.o.	Hudiksvalls d.o.
År 1871	1,362 st.	999 st.	403 st.
» 1872	1,419 »	1,132 »	496 »
» 1873	1,642 »	1,207 »	498 »
» 1874	1,499 »	1,320 »	535 »
» 1875	1,140 »	1,281 »	441 »
Summa 7,062 »		5,939 »	2,373 »

samt *afgånga* från

	Gefle tullk.-distrikt.	Söderhamns d.o.	Hudiksvalls d.o.
År 1871	1,356 st.	948 st.	400 st.
» 1872	1,419 »	1,041 »	498 »
» 1873	1,640 »	1,234 »	501 »

	Gefle tullk.-distrikt.	Söderhamns d.o.	Hudiksvalls d.o.
År 1874	1,492 st.	1,279 st.	536 st.
» 1875	1,151 »	1,239 »	441 »
Summa 7,058 »		5,741 »	2,376 »

Uppböörden vid tullkamrarne under samma tid har utgjort vid

	Gefle.	Söderhamn.	Hudiksvall.
År 1871	kr. 456,456,90.	kr. 145,627,85.	kr. 107,850,59.
» 1872	» 447,204,96.	» 163,428,79.	» 94,014,95.
» 1873	» 655,424,62.	» 168,864,10.	» 122,696,40.
» 1874	» 737,822,81.	» 179,235,95.	» 132,950,98.
» 1875	» 528,690,78.	» 143,287,34.	» 106,921,04.
Summa »	2,825,600,07.	» 800,444,03.	» 564,433,96.

Sammanlagda antalet afgångna och ankomna fartyg under perioden har således utgjort 30,549 och sammanlagda uppböörden vid tullkamrarne uppgått till 4,190,478 kronor 6 öre.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:o 10 a. Angående förhållandet med *hemman* och jordlägenheter å landsbygden åberopas tab. N:o 10 a.

Af denna tabell, jemförd med uppgifterna för förra perioden, inhemtas, att de under skatteegendomar befintliga *jordtorp*, *backstugor*, *andra lägenheter* samt *verk* och *inrättningar* till antalet betydligt ökats, såsom följande jemförelse närmare utvisar:

Vid 1875 års slut funnos:

2,353 jordtorp, 3,738 backstugor, 1,193 andra lägenheter, 1,148 verk och inrättningar.

Vid 1870 års slut

2,134 jordtorp, 3,432 backstugor, 592 andra lägenheter, 826 verk och inrättningar.

Tillväxten under perioden har således utgjort 219 jordtorp, 306 backstugor, 601 andra lägenheter samt 322 verk och inrättningar, hvilket häntyder på en fortsatt benägenhet för *jordafsöndringar* och jordupplåtelse, som icke kan verka annat än godt och fördelaktigt för såväl arbetaren, som hemmanssegaren. Derigenom lemnas tillfälle till en vidsträcktare bergningsförmåga och utsigten att äfven med ett mindre samladt kapital kunna förvärfa sig jord och bereda sig en mera tryggad ställning utgör för den omtänksamme arbetaren en verksam sporre till flit och omtanke. De mindre jordlotterna skötas i allmänhet bättre och afkasta i förhållande till de större mera än dessa senare; och då hemmanssegaren vanligtvis har större jordvidd, än han på ett fullt ändamålsenligt sätt kan medhinna att bruka och odla, så måste afsöndringen äfven föranleda dertill, att hemmans-

segaren egnar mera omsorg och omtanke åt brukningen och skötseln af den återstående hemmansdelen.

Tab. N:o 10 b lemnar upplysning om *jordområdet* och Tab. N:o 10 b. *egendomarne i städerna*.

Enligt denna hafva under perioden *nybygts* i Gefle 279, i Söderhamn 50 och i Hudiksvall 16 boningshus. Det stora antalet *nybyggda boningshus i Gefle* härleder sig från den i förra femårsberättelsen omnämnda stora eldsvåda, som år 1869 öfvergick staden och hvarigenom hela den norr om Gefle å belägna delen af staden med undantag af kyrkan och några få byggnader i grund förstördes. Vid 1870 års slut voro å den afbrända nyreglerade stadsdelen en mängd boningshus uppförda och derefter har den i det närmaste blifvit bebyggd, så att densamma nu uppstått i förnygrad och förskönad gestalt. År 1871 i December påbörjades och den 1 December 1873 invigdes den nya elementarläroverksbyggnaden, dertill af staden upplåtits tomplats. Entreprenadsumman för byggnadsarbetenas verkställande besteg sig till 216,500 kronor, hvartill staden bidragit med dels ett anslag af 50,000 kronor och dels ett lån å samma belopp på billiga vilkor, hvarjemte för varmapparats anskaffande med dertill hörande arbeten stadens sparbank tillskjutit 5,000 kronor samt dels genom subskription bland stadens invånare och dels ur stadskassan sammanbragts ytterligare 10,000 kronor. Till berörda elementarläroverksbyggnad har landstinget anslagit 30,000 kronor. År 1874 fullbordades såväl restaureringen af rådhuset, hvilket uteslutande inrymmer embetslokaler och rum för stadsfullmäktige, som stadshusets

restaurering och tillbyggnad, hvilket innehåller en stor festivitetsvåning, rum för resande, värdshus och schweitzerirörelse, lokal för elektriska telegrafan samt diverse butiker. Kostnaden för förstnämnda arbete uppgick till 75,693 kronor 82 öre samt för det senare till 234,763 kronor 8 öre. Under år 1873 börjades och under år 1875 fullbordades gamla jernvägens förflyttning till norra hamnarmen vid nya hamnen. Kostnaden för denna nya anläggning och förflyttningen af det i gamla jernvägen kvarvarande jernpartiet uppgick till 172,459 kronor 5 öre. Den nya jernvägen utmärker sig fördelaktigt framför den gamla genom ej mindre större utrymme än ock synnerlig bekvämlighet vid jernets förflyttning derinom förmedelst anordnandet af jernvägsspår och flyttbara vågar, hvarjemte dess läge medgifver fartyg att från tre håll derifrån intaga last, då vattendjupet uppgår på norra och östra sidorna till 11 och på den södra till 16 fot. År 1875 försågs stadens kyrka med värmeledning för en kostnad af 12,000 kronor.

För beredande af byggnadstomter har staden inköpt två fasta vretar af tillsammans 49 qvadratref 93 kvadratstänger; hvarjemte staden, med Nädigt tillstånd, mot donationsjord i Sörby tillbytt sig erforderlig del af det så kallade Hagstensberget i Hemlingeby af Valbo socken för att derstädes uppföra reservoarer för en vattenledning, som är under byggnad.

Staden är indelad i fyra byggnadsquarter jemte quarteret Södermalm och förstaden Strömsbro, af hvilka första quarteret, till följd af skedda utvidgningar för vinnande af byggnadsplatser, erhållit sina särskilda afdelningar under benämningen första quarterets första och första quarterets andra afdelning. Den så kallade Lillån har under år 1874 börjat regleras med åns omgräfnig i rät linea vester ut från bron vid Näringsgatan till Lilla Esplanadgatan, i sammanhang hvarmed den gamla krokiga strömfåran småningom blifvit igenfylld.

Under perioden har den så kallade Gammelbron, som under 1869 års brand förstördes, blifvit nybyggd af trä; hvarjemte uppförts en svängbro af jern på strandfästen och pelare af huggen granit, begge dessa broar öfver Gaffe å, samt öfver den reglerade Lillån en bro af trä på jernpelare.

Till staden höra fiskelägena Eggegrund, Löfgrund och Bönan, hvarest likväl icke finnes någon särdeles duglig skog eller odlad jord.

Söderhamns stad har hastigt utvecklat sig och till följd deraf har efterfrågan på byggnadsplatser under sista åren blifvit allt större och större. I anledning häraf och då den af då varande förste landtmätaren P. H. Widmark uppgjorda och den 7 April 1841 Nädigt fastställda regleringsplanen för staden med sina quarter, för små byggnadstomter och snedvinkliga hörn icke heller tillfredsställde de fordringar, som ställas på en väl ordnad stadsplan, så beslöto stadsfullmäktige år 1875 att ej mindre omreglera stadsdelen norr om ån, än äfven till nödig utvidgning uppgöra ny reglering af det nordost om samma stadsplan högländt belägna området. Detta uppdrag lemnades arkitekten Sundius, som under 1875 års sommar, med ledning af en utaf stadsingeniören Elis Cedergren öfver trakten upprättad karta, uppgjorde en för uppgifna ändamålet tidsenlig regleringskarta, hvilken vid femårsperiodens slut var på pröfnig beroende. Under 1850-talet påbörjades anläggningen af en allmän promenadplats i östra delen af staden norr om ån, till hvars anläggning och underhåll intill år 1872 anslagits den för stadens hund-

skatt, hvilket anslag från sistnämnda år förändrats till 1,000 kronor om året.

I fråga om laga skiften hänvisas till tab. N:o 11. Tab. N:o 11.

Utom hvad i denna tabell finnes upptaget om laga skiften, hafva förordnanden till andra förrättningar såsom hemmansklyfningar, egobyten, jordafsöndringar, skogs-, väg- och stängseldningar m. m. utfärdats till ett antal af 865; hvarjemte meddelas, att verkställda hemmansklyfningar, dels af laga skiftes natur och dels af sänjedelningsegenskap, omfattat 71,04 mantal med 466 kvarboende och 152 utflyttade delegare, dervid af de förstnämnde 70 erhållit sina egor i ett enda skifte, 111 i två skiften, 98 i tre skiften, 87 i fyra skiften och 100 hafva bekommit flere än fyra skiften hvardera och af de utflyttade hafva 14 bekommit sin jord i ett skifte, 50 i två skiften, 50 i tre skiften, 18 i fyra skiften och 20 erhållit flere än fyra skiften, hvarigenom egolotternas antal för desse 618 delegare sammanlagdt uppgått till 2,137 skiften, hvarvid, äfvensom vid verkställda särskilda skogsdelningar skiftats 37,026 kvadratref åker och tomter, 46,051 kvadratref äng, 5,634 kvadratref odlingsmark, 601,737 kvadratref afrösningsjord och 33,021 kvadratref impediment eller tillsammans en areal af 723,469 kvadratref. Om till sistnämnda summa läggas de 597,815 kvadratref, som under samma tid undergått laga skifte, uppstår en totalsumma skiftad jord af 1,321,284 kvadratref eller 10 $\frac{1}{5}$ kvadratmil. Stängsel och vägdeltningar hafva under perioden verkställts å en sammanlagd längd af 1,857,800 fot. Under perioden hafva 26 landtmätare varit i länet anställda, hvilka i tjensten varit biträde af 11 medhjelpare, hvaremot antalet elever årligen nedgått, så att, då år 1871 funnos fyra, under år 1875 endast en var anställd.

Om stats- och riksgäldsmedlen lemnar tab. N:o 12 upplysning. De i behållningen inräknade restantierna utgöras hufvudsakligast af bötesmedel, som äro beroende på förvandling och aftjenande eller högre rätts pröfnig.

Som primäruppgifter angående den kommunala finansstatistiken efter fastställdt formulär nu mera årligen inlemnas till Statistiska Centralbyrån, så hafva dylika uppgifter för ifrågasvarande period icke blifvit för bearbetning i denna berättelse till Kungl. Maj:ts Befallningshafvande insända; dock har följande uppgift rörande landstingets inkomster och utgifter under perioden skolat här införas:

Uppgift å Gefleborgs läns landstings inkomster och utgifter åren 1871—1875.

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
<i>Inkomster:</i>					
Landstingsmedel	13,939,79	12,630,95	13,481,38	13,901,45	12,549,07
Bränvinsminuterings- och utskänkningsmedel	20,380,00	16,239,73	15,310,15	27,791,60	46,489,58
Räntor	1,596,89	1,676,54	1,262,54	1,459,36	1,796,75
Ersättning för uppbrunnen eller försäld skolmateriel	385,00	—	—	—	47,20
Jagtkassemedel	—	—	—	—	111,75

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
<i>Utgifter:</i>					
Restituerade ell. anmärkta medel	—	47,33	46,22	—	32,50
Helsovården.....	5,914,86	6,767,48	6,742,90	6,733,30	9,222,02
Folkundervisningen m. m.....	11,510,22	19,606,05	18,319,63	20,772,34	26,583,06
Föreningen för värnlösa och fallna	—	—	—	2,000,00	—
Undersökning angående myr- atdikning.....	2,576,00	2,784,19	974,12	2,082,02	2,406,29
D:o af Dalelven.....	250,00	—	—	—	—
Prisbelönande af hästar.....	—	—	—	98,17	269,33
Skottpenningar för räf.....	—	—	—	—	78,00
Norra stambanan.....	—	1,000,00	700,00	300,00	—
Vasamonumentet i Helsingland	—	289,00	—	—	—
Tidskrift för Sveriges Landsting	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Räntor å upptagna lån.....	—	—	27,50	—	19,50
Rese- och förvaltningsomkost- nader.....	5,152,93	5,109,45	5,019,04	5,001,74	5,383,91
Summa inkomster	36,301,68	30,547,22	30,054,07	43,152,41	60,994,35
Summa utgifter	25,504,01	35,703,50	31,929,41	37,087,57	44,095,51

Vidare torde böra meddelas, att de hufvudsakligaste kom-
munalutskylderna i Gefle hafva uppgått

år 1871 till	108,530	kronor	28 öre
» 1872 »	156,740	»	»
» 1873 »	217,167	»	69 »
» 1874 »	275,721	»	»
» 1875 »	243,636	»	»

Under perioden har *folkskoleväsendet* betydligt utvecklats, särdeles till följd af den vård landstinget fortfarande egnat det-samma. Af landstinget har, enligt ofvan intagna sammandrag, för folkundervisningen under ifrågavarande fem år utgifvits ett sammanräknadt belopp af 96,791 kronor 30 öre, deruti dock inberäknats 13,000 kronor, som anslagits åt döfstumme- och idiotanstalterna i länet, och under samma tid har af statsmedel utgått dels åt församlingar, som ej förmått till erforderligt be-
lopp bekosta aföning åt sina folkskolelärare, och dels såsom lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor tillhoppa 183,634 kronor 81 öre.

Det i Söderhamn befintliga *elementarläroverket* har höstter-
minen 1874 utsträckt sin verksamhet till fyra och samma termin 1875 till fem klasser förmedelst anslag af det i staden bildade spritvaruförsäljningsbolaget. Uti samma stad har hösten år 1875 inrättats ett *elementarläroverk för flickor*, för hvars underhåll inom samhället tecknats en garantisumma af 13,016 kronor att utgå under loppet af tre år. Detta läroverk räknade under höstterminen berörda år ett antal af 73 lärjungar. År 1873 inrättades derstädes två *småskolor*, förutom de förut befintliga två. Till betäckande af utgifterna för folkskolehusen inom Söderhamn har skolstyrelsen upptagit ett lån, hvaraf vid 1875 års slut återstod ett oguldet belopp af 10,500 kronor. Två *slöjds-kolor för flickor* inrättades äfven i nämnda stad år 1872,

eller tillhoppa 1,001,794 kronor 97 öre. Till 1875 års slut är dessutom en kostnad af 529,073 kronor 14 öre nedlagd å vatten-
ledningsbyggnaden.

I Söderhamn har *utdebiterats* nedan angifna belopp per be-
villningsriksdaler:

	För kom- munens behof.	För fattig- vårdens räkning.	Summa ut- debiterade medel.
År 1871.....	1,00	1,00	27,610,54
» 1872.....	1,00	1,00	22,576,75
» 1873.....	1,00	0,50	30,489,23
» 1874.....	1,00	0,75	48,739,88
» 1875.....	1,00	0,75	48,461,99
Summa			177,878,39

Nedanstående tablå visar Söderhamns stads ställning vid
slutet af hvart och ett af periodens år:

	Tillgångar.	Skulder.	Behållning.
År 1871.....	585,685,77	403,058,57	182,627,20
» 1872.....	591,699,83	384,223,72	207,476,11
» 1873.....	733,946,97	459,485,67	274,461,30
» 1874.....	754,052,79	398,547,93	355,504,86
» 1875.....	795,194,40	422,748,08	372,446,32

6. Politi.

hvertill stadsfullmäktige anslagit 600 kronor årligen. Förutom omförmälda skolor finnas äfven i staden några *enskilda* sådana för mindre flickor och gossar samt en *söndagsskola*, till hvilken sistnämnda församlingen anslagit 100 kronor om året.

Alla dessa jemte öfriga i städerna och på landsbygden in-
rättade skolor hafva visat ett välgörande inflytande på befolk-
ningen.

Vid Söderhamns *elementarläroverk* finnes en *boksamling*, uppgående till omkring 700 volymer, som bildats dels genom bibliotekskassan tillfallande andelar af inskrifningsafgifterna och dels genom öfverlemnandet under år 1875 af ett der förut bil-
dadt läsebibliotek, innehållande omkring 400 volymer. Bok-
samlingens bestånd och tillväxt betryggas dels genom ett anslag tillsvidare af spritvaruförsäljningsbolaget, dels genom en fond, för närvarande uppgående till omkring 1,000 kronor, som bildats genom frivilliga gåfvor och inkomsten af populära föreläsningar, som hållits af läroverkets lärare.

För *landtbruksskolans* å kungsladugården Vall verksamhet under perioden är redogjort uti Kungl. Hushållningssällskapets ofvan intagna berättelse.

En vid Mackmyra bruk i Valbo socken på enskild be-
kostnad förut inrättad *flickskola* har under perioden fortsatt sin verksamhet. Vid Persborg i Valbo socken är en *anstalt för uppfostran af döfstumma barn* inrättad och vid Persbacka i

Hille socken har gjorts början med ett så kalladt *idiotthem*, hvilket nu mera är flyttadt till Gefle.

Af *bankanstalter* finnas inom länet Gefleborgs Enskilda Bank, Aktiebolaget Gefle Bank, Helsinglands Enskilda Bank, Gefle Folkbank samt Gefle-Dala Hypoteksförening; hvarjemte under perioden Mälareprovinsernas Enskilda Bank och Sundsvalls Enskilda Bank haft afdelningskontor den förra i Gefle och Söderhamn samt den senare i Hudiksvall. Gefleborgs Enskilda Bank har haft afdelningskontor i Söderhamn och i Bollnäs socken samt Helsinglands Enskilda Bank i Bollnäs och Ljusdals socknar och ett mindre kontor i Arbrå.

Tab. N:o 13. Beträffande *sparbankerna* återopas de till Kungl. Statistiska Centralbyrån årligen ingångna redogörelser, enligt hvilka bilagde tab. N:o 13 är upprättad. Af dessa anstalter har länets sparbank utvecklat en storartad verksamhet och angående densamma finnes närmare redogjort i Kungl. Hushållningssällskapets ofvan intagna berättelse. Alla dessa bankinrättningar hafva betydligt underlättat penningomsättningen och bidragit till den lifliga affärsverksamhet, som under perioden varit rådande. De mindre jordbrukarne hafva dock ytterst sparsamt anlitat Hypoteksföreningen, antagligen till följd af de goda årsväxterna och den goda penningetillgång, de öfriga bankerna haft att erbjuda; hvaremot en del bruksegare upptagit ej obetydliga lån för bruken underlydande jordfastigheter.

Till understöd vid missväxter äro *distrikts- och socknemagasin* inrättade i de flesta socknar; och till hjälp vid roterinrnas utgörande äro så kallade *legningskassor* i en del och *uddemantalskassor* bildade i alla socknar, med undantag af Hedesunda, Öster-Fernebo, Årsunda, Torsåkers, Jäderbo, Högbo, Ockelbo, Ramsjö och Tuna socknar. Dessa uddemantalskassor hade vid periodens slut en sammanlagd behållning af omkring 280,000 kronor.

En förening till *försäkring af hästar* har bildats inom Arbrå socken och varit i verksamhet ett år, derunder ersättning utgått för fyra förlorade hästar.

Genom utarrendering på få år af en Jerfsö socken gemensamt tillhörig skog, är för socknen bildad en *kassa* af 20,000 kronor, men beslut är icke fattadt, hvartill denna fond skall anslås.

I Gefle finnes en *sjöassurans- och fraktförsäkringsförening*, bildad af stadens skeppsredare till ömsesidigt understöd vid olyckshändelser till sjös.

De vid Magistraten och Rådstufvurätten i Gefle anställda embets- och tjänstemän hafva under senare delen af perioden bildat en *pensionskassa* till understöd för oförsörjda enkor och barn efter nämnde tjänstemän; och de inom städerna befintliga så kallade societeter och föreningar hafva särskilda kassor, hvaraf understöd åt behöfvande medlemmar årligen utdelas.

I Söderhamn är under bildande en *pensionsfond för poliskåren* till understöd åt öfverkonstaplar och konstaplar, som längre tid gjort tjänst eller blifvit under tjänstens utöfning så skadade, att de måste från tjänsten afgå. Pensionsafgift erlägges månadligen med två kronor af hvarje medlem och till fonden ingå poliskassan tillfallande böter och tillfälliga tillskott. Flere sjuk- och begravningshjelpkassor bland arbetare såväl i städerna, som vid en del bruk å landsbygden äro inrättade.

Under år 1871 bildades i Söderhamn och kringliggande landsbygd en förening, kallad *Fosterländska föreningen i södra Helsingland*, med hufvudsakligt syftsmål att genom upplysning, råd och uppmuntringar framkalla sparsamhet samt insigt om fördelarne af att i lifrätteanstalt göra insatser. Ej blott individer hafva följt föreningens anvisning att insätta sina besparingar i dylika anstalter, utan äfven kommuner hafva genom insättningar för barn arbetat för målet att söka vänja folket att genom egen verksamhet och tillvaratagande af små tillgångar skydda sig undan framtida nöd. Genom denna förening har hos ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm under perioden insatts 27,831 kronor, deraf 17,696 för bildande af kapital och 10,135 för beredande af lifränta.

Särskilda *brandstodsföreningar* finnas inom flere af länets socknar, synnerligast emellan så kalladt utanvidsfolk eller torpare, handverkare och arbetare. *Länets brandstodsbolag* omfattas ganska allmänt, ehuru delegare äfven finnas i allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet, men deras antal minskas allt mer. Beträffande länets brandstodsbolag meddelas, att värdet af hos bolaget försäkrad egendom utgjorde:

den 1 November 1871	kronor	24,209,500,
den 1 November 1872	»	27,575,260,
den 1 November 1873	»	29,706,690,
den 1 November 1874	»	35,062,210,
den 1 November 1875	»	38,843,320.

Under samma år utgjorde för hos bolaget försäkrad egendom, såväl lösören som byggnader, ansvarighets-beloppet

den 1 November 1871	kronor	31,537,130,
den 1 November 1872	»	35,954,320,
den 1 November 1873	»	38,817,020,
den 1 November 1874	»	45,152,150,
den 1 November 1875	»	49,962,570.

Under dessa år hafva brandskade-ersättningar blifvit af bolaget utbetalda till nedannämnda belopp, nemligen:

År 1871	kronor	33,595,00.
» 1872	»	26,281,08.
» 1873	»	33,335,09.
» 1874	»	47,472,26.
» 1875	»	18,824,25.

Till betäckande af dessa ersättningsbelopp samt bolagets utgifter i öfrigt hafva blifvit uttaxerade följande utgifter, nemligen:

alla åren en inträdesafgift af dem, hvilka under året försäkrat egendom, af fem öre för hvarje etthundra kronor af uppgifvet försäkringsvärde och

brandstodsafgift af hvarje etthundra kronor af ansvarighetsbeloppet:

År 1871	10 öre.
» 1872	12 »
» 1873	10 »
» 1874	12 »
» 1875	5 »

eller i medeltal $9\frac{4}{5}$ öre.

Nytt reglemente antogs af bolagsmännen den 16 September 1871, hvilket fastställdes af Landshöfdingeembetet i länet den 29 Januari 1872, i hvilket delegarne i bolaget å bolagsstämma den 19 September 1874 antogo förslag till ändring af § 6

hvilken ändring Kungl. Maj:ts Befallningshafvande genom resolution den 30 November 1874 fastställde.

Till bolagets alla åren ökade försäkringsvärde har i väsentlig del bidragit, att förtroendet till bolaget ökats och att af de särskilda brandstodsöreningar, som i flere af länets socknar funnits, flere upplösts samt delegarne i dessa senare ingått såsom delegare i brandstodsbolaget.

Inom städerna tagas försäkringar i Städernas allmänna brandstodsbolag för dels fastigheter och dels lösegendom samt försäkringsbolagen Svea och Skandia, äfvensom några utländska bolag, som derstädes hafva agenter.

Någon brandskada af nämnvärdt omfång har under perioden icke timat i Söderhamn och Hudiksvall, men deremot har Gefle icke heller under denna period varit förskonadt från en större våldeld. En sådan utbröt nemligen, af ännu okänd anledning, tidigt om morgonen den 13 Juni 1874 i ett uthus till gården N:o 58 i andra kvarteret uti den nybyggda stadsdelen samt angrep med stor hastighet sjelfva karakterhuset, uppfördt af trä i två våningar. Gynnad af nordostlig stark blåst och en föregående långvarig torka samt innan eldsläckningsredskapen, i följd af det långa afståndet till vatten, hunnit att med tillbörlig kraft komma i gång, lyckades elden kasta sig från det nyss berörda större huset, ett hörnhus, öfver till motliggande två hörnhus, som likaledes voro stora tvåvåningstråhus, hvarefter elden utbredd sig åt såväl vester som söder och förtärde helt och hållet eller delvis tretton gårdar innan dess framfart förmodade hejdas. För denna eldsvåda hafva följande brandskadeersättningar utgått, nemligen:

från Städernas allmänna brandstodsbolag för försäkring af fastigheter	kronor 128,092,49,
från d:o d:o till försäkring af lösegendom	» 38,478,33,
från försäkringsbolaget Svea	» 134,322,00,
från försäkringsbolaget Skandia.....	» 26,709,85,

eller tillhopa 327,602 kronor 67 öre.

Samtliga genom denna eldsvåda förstörda gårdar, med undantag allenast af två, äro dock åter uppbyggda eller hålla på att å nyo uppföras med prydliga stenhus; och som staden nu mera, utom andra förbättringar i sitt eldsläckningsväsen, anskaffat en ångspruta samt den år 1872 påbörjade storartade vattenledningens fullbordan är i en snar framtid att emotse, så torde grundade anledningar förefinnas till den förhoppning, att staden för framtiden skall förskonas från svårare eldsolyckor.

Befintliga sjukvårdsanstalter äro fyra, nemligen Gefle lasarett och kurhus för Gefle stad och provinsen Gestrikland, Söderhamns dito för Söderhamns stad och södra Helsingland, Hudiksvalls dito för Hudiksvalls stad och norra Helsingland samt sjukhuset i Jerfsö socken för spetälske sjuke.

Angående inkomsterna och utgifterna vid dessa sjukhus under perioden återopas följande Tab. Litt. E.

I afseende å detta tabellsammandrag anmärkes, att uti de årliga inkomsterna är behållningen m. m. från hvarje föregående år inräknad samt afskrifningar upptagna bland utgifterna.

Legosängsavgiften vid lasaretten har under perioden utgått med 1 krona 50 öre för första klassen, 1 krona för andra, 75 öre för tredje och 50 öre för fjerdre klassen, men under de två sista åren har denna afgift vid Hudiksvalls lasarett utgjort 1

krona 75 öre för första, 1 krona 25 öre för andra, 85 öre för tredje och 60 öre för fjerdre klassen.

Den byggnad, uti hvilken lasaretten och kurhuset i Gefle äro inrymda, innehåller 18 rum, af hvilka 12 ursprungligen varit

Tab. Litt. E. Inkomster o. utgifter vid sjukvårdsanstalterna.

	Kronor.		Kronor.
<i>Gefle lasarett.</i>		<i>Gefle lasarett.</i>	
Inkomster år 1871.....	13,519,80	Utgifter år 1871.....	8,570,62
» 1872.....	11,835,61	» 1872.....	6,666,88
» 1873.....	15,076,11	» 1873.....	9,106,76
» 1874.....	19,254,46	» 1874.....	12,689,34
» 1875.....	29,481,78	» 1875.....	19,479,07
<i>Gefle kurhus.</i>		<i>Gefle kurhus.</i>	
Inkomster år 1871.....	16,715,79	Utgifter år 1871.....	8,579,40
» 1872.....	17,177,37	» 1872.....	7,324,29
» 1873.....	19,200,70	» 1873.....	7,803,47
» 1874.....	22,320,63	» 1874.....	7,615,01
» 1875.....	26,179,05	» 1875.....	20,023,21
<i>Söderhamns lasarett.</i>		<i>Söderhamns lasarett.</i>	
Inkomster år 1871.....	30,018,19	Utgifter år 1871.....	3,234,69
» 1872.....	29,826,51	» 1872.....	3,870,50
» 1873.....	31,148,38	» 1873.....	4,130,25
» 1874.....	42,021,23	» 1874.....	9,969,97
» 1875.....	71,548,19	» 1875.....	25,608,41
<i>Söderhamns kurhus.</i>		<i>Söderhamns kurhus.</i>	
Inkomster år 1871.....	11,302,19	Utgifter år 1871.....	6,800,19
» 1872.....	10,383,12	» 1872.....	3,197,62
» 1873.....	13,404,88	» 1873.....	5,145,25
» 1874.....	16,523,16	» 1874.....	8,719,27
» 1875.....	16,209,07	» 1875.....	14,849,39
<i>Hudiksvalls lasarett.</i>		<i>Hudiksvalls lasarett.</i>	
Inkomster år 1871.....	64,600,62	Utgifter år 1871.....	25,843,05
» 1872.....	60,673,68	» 1872.....	21,880,82
» 1873.....	61,706,66	» 1873.....	19,909,47
» 1874.....	63,072,12	» 1874.....	18,774,36
» 1875.....	60,640,65	» 1875.....	13,762,77
<i>Hudiksvalls kurhus.</i>		<i>Hudiksvalls kurhus.</i>	
Inkomster år 1871.....	8,024,58	Utgifter år 1871.....	6,205,62
» 1872.....	7,963,14	» 1872.....	6,241,23
» 1873.....	8,276,66	» 1873.....	6,537,44
» 1874.....	11,522,92	» 1874.....	9,856,84
» 1875.....	13,228,11	» 1875.....	10,675,63
<i>Sjukhuset i Jerfsö.</i>		<i>Sjukhuset i Jerfsö.</i>	
Inkomster år 1871.....	37,908,73	Utgifter år 1871.....	4,554,28
» 1872.....	40,625,45	» 1872.....	5,480,94
» 1873.....	44,766,56	» 1873.....	8,498,81
» 1874.....	46,157,67	» 1874.....	12,504,99
» 1875.....	45,251,24	» 1875.....	11,404,07

afsedda för sjukvårdsinrättningen och så fördelade, att 8 af rummen tillhört lasarets- och fyra kurhusafdelningen med 40 sängplatser i lasaretsrummen och 20 sängplatser i kurhusrummen. Af öfriga sex rum äro två rum och ett kök upptagna af vaktmästaren och två sjuksköterskor, ett rum, hvilket ursprungligen varit afsedt för direktionens sammanträden, användes nu derjemte af läkaren och sysslomannen samt två rum, hvilka varit afsedda för dessa tjänstemän, äro ordnade för sjukvård och mottagande af patienter, hvilka önska enskilda rum. I medeltal hafva under hvartera af ifrågakvarande fem år 286 patienter med öfverhufvud 32 sjukdagar hvardera åtnjutit sjukvård å lasarettet och 65 patienter med 28 sjukdagar vårdats å kurhuset. Under åren 1874 och 1875 verkställdes om- och tillbyggnad af lasarettets badhus och anskaffades samt insattes en uppvärmningsapparat i lasarets- och kurhusbyggnadens förstugor, för hvilka arbeten under nämnda år utbetalades 14,654 kronor 55 öre.

Söderhamns lasarett och kurhus innehöll vid periodens början, förutom nödig bostad för läkaren, sju sjukrum, deraf fem för lasarettet och två för kurhuset med tillsammans 24 sängar, hvaraf 16 vid lasarettet och 8 vid kurhuset, men som detta utrymme icke tillfredsställde behovet, så beslöt 1874 års lands-ting att tillbygga lasarettet med ytterligare åtta sjukrum samt att uppföra en byggnad, innehållande nödiga badrum. Såsom bidrag till kostnaden för dessa byggnader anslog landstinget 10,000 kronor att under loppet af fyra år utgå. Byggnadsarbetet påbörjades mot slutet af år 1874 och fortgick under år 1875, vid hvars slut såväl sjukrummen, som badrummen kunde för användande upplåtas. I medeltal under perioden hafva dagligen varit upptagna vid lasarettet 7,22 och vid kurhuset 1,20 sängplatser.

Vid *lasarettet i Hudiksvall* finnas 25 och vid kurhuset derstädes 10 sängplatser, hvaraf i medeltal dagligen varit upptagna 13,11 vid lasarettet och 6,12 vid kurhuset.

Å *sjukhemmet i Jerfsö* vårdas vanligtvis 20 spetälske sjuke.

Kurhusafgiften för hvartera af åren 1871—1873 har utgjort 25 öre för mantalsskrifven person samt sjukvårdsafgiften för åren 1874 och 1875 har utgått med 40 öre af man och 20 öre af qvinna i Gestrikland och södra Helsingland samt 50 öre af man och 25 öre af qvinna i norra Helsingland.

I Gefle finnes ett *epidemiskt sjukhus*, som i Mars månad 1872 blef färdigt till begagnande, innehållande i två våningar, utom rum för läkare, sköterskor m. fl. femton för sjukvård afsedda rum med plats för minst 60 patienter, hvaraf vid 1875 års slut dock endast 4 rum med 24 sängar voro fullständigt ordnade, men utredningspersedlar likväl funnos för ytterligare 14 sängar. Uti ifrågakvarande och ett efter 1869 års eldsvåda inrättadt och intill våren 1872 begagnadt provisoriskt sjukhus har under perioden vårdats sammanlagt 129 patienter. Legosängsafgiften har varit bestämd per dygn för vård i enskildt rum af svensk undersåte till 1 krona 50 öre och af utländsk

Gefle Slott i December 1876.

undersåte till 2 kronor samt för vård i allmänt rum af svensk undersåte till 75 öre och af utländsk undersåte till 1 krona 50 öre. Utgifterna under perioden hafva uppgått till 10,831 kronor 93 öre och inkomsterna, inberäknadt erhållen ersättning för de vid sjukhuset anställda två diakonissors tjänstgöring i enskilda hem till 1,910 kronor 81 öre.

I Söderhamn har staden för användande vid epidemiska sjukdomar upplåtit ett mindre hus, innehållande fyra rum, men hvilket icke väl lämpar sig för ändamålet, hvarför förslag blifvit väckt om uppförande af ett nytt sjukhus.

Ett provisoriskt sjukhus i Hudiksvall innehåller åtta sängplatser, hvaraf i medeltal dagligen upptagits 0,64. Legosängs-afgiften derstädes har varit bestämd under de första åren till tre kronor för första och två kronor för andra klassen samt under de två sista åren till tre kronor för första och två kronor 25 öre för andra klassen.

Helsovården bestrides, såsom ofvan är omförmäldt, af fem *provinsiulläkare*, fyra distrikts- och fyra stadsläkare; hvarjemte under perioden varit bosatte i Gefle tre och å landsbygden två praktiserande läkare. Vid periodens slut funnos i städerna fyra och å landet tre *apotek* samt två medikamentsförråd. Inom nästan alla kommuner äro en eller flere *barnmorskor* anställda.

För länet finnas två *djurläkare* anställda, hvaraf den ene är stationerad i Gefle och den andre i Jerfsö socken, men derjemte hafva under perioden inom länet varit bosatte tre praktiserande examinerade djurläkare.

Helsovårdsnämnderna hafva under perioden börjat sin verksamhet och utan tvifvel kommer länet att genom deras fortsatta bemödanden vinna åtskilligt i sanitärt hänseende.

Angående *fattigvården* återopas tab. N:o 14.

Tab. N:o 14

Fattigvården bekostas dels genom fattige och orkeslöse personers intagande å fattighus, dels genom utdelande af matvaror och penningeunderstöd till fattiga med egen bostad, dels genom utackordering och dels genom så kallad sockengång, hvarunder hjonen fortskaffas från gård till gård för att delvis understödjas, men inom de flesta församlingar har detta senare sätt fått vika för menskligare åsigter.

Under sista året af perioden fullbordades i Söderhamn en ny *försörjningslokal för fattiga*. Detta försörjningshus innehåller, förutom kök, skafferi och rum för portvakt, 31 rum, deribland flere stora salar, afsedda för arbetande hjon, samt spis- och bönlokaler, rymliga källare och uthus med bryggghus och bageri. Anläggningskostnaden har uppgått till 108,000 kronor.

Inom Bollnäs socken är inrättad en *fattiggård*, bestående af 11½ öresland jord med derå uppförda ändamålsenliga byggnader och inom Söderala socken är äfven en fattiggård under uppförande.

Kungl. förordningen om fattigvården den 9 Juni 1871 har verksamt bidragit till minskning i antalet af kringstrykande betlare.

F. A S K E R.

M. Florman.

C. W. Lundberg.

Tab. N:o 1.

F O L K M Ä N G D.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 December, enligt presterskapets summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motsäende år.							Enligt årets mönster-rullor approberade beväringsskyldige.
				Hela folkmängden af			Deraf fric från mantalspenningar.			Utskrifningsmanskap.	
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden.											
År 1871	61,932	65,560	127,492	60,872	64,699	125,571	27,138	30,806	57,944	3,024	789
» 1872	63,040	66,478	129,518	61,981	65,576	127,557	27,270	30,810	58,080	3,169	788
» 1873	64,146	67,474	131,620	62,951	67,457	130,408	27,435	32,000	59,435	3,310	830
» 1874	65,285	68,570	133,855	63,985	67,472	131,457	27,652	31,286	58,938	3,274	766
» 1875	66,223	69,455	135,678	65,237	68,611	133,848	28,027	31,720	59,747	3,497	905
I städerna.											
<i>Gefle.</i>											
År 1871	6,918	7,794	14,712	6,505	7,367	13,872	2,507	2,701	5,208	806	94
» 1872	7,391	8,222	15,613	6,899	7,798	14,697	2,668	2,867	5,535	848	80
» 1873	7,788	8,477	16,265	7,383	8,238	15,621	2,874	3,002	5,876	853	87
» 1874	8,055	8,732	16,787	7,749	8,483	16,232	3,014	3,084	6,098	869	60
» 1875	8,190	8,929	17,119	8,039	8,773	16,812	3,167	3,189	6,356	902	73
<i>Söderhamn.</i>											
År 1871	2,373	2,505	4,878	2,315	2,495	4,810	958	1,065	2,023	337	34
» 1872	2,580	2,673	5,253	2,531	2,709	5,240	1,044	1,159	2,203	351	38
» 1873	2,854	2,954	5,808	2,747	2,958	5,705	1,114	1,268	2,382	361	51
» 1874	3,037	3,127	6,164	2,920	3,090	6,010	1,168	1,288	2,456	371	51
» 1875	3,192	3,284	6,476	3,100	3,281	6,381	1,249	1,378	2,627	440	74
<i>Hudiksvall.</i>											
År 1871	1,515	1,777	3,292	1,523	1,776	3,299	693	761	1,454	150	11
» 1872	1,574	1,826	3,400	1,612	1,835	3,447	722	798	1,520	156	9
» 1873	1,631	1,872	3,503	1,690	1,897	3,587	732	819	1,551	171	21
» 1874	1,738	1,943	3,681	1,784	1,971	3,755	760	840	1,600	193	20
» 1875	1,869	2,055	3,924	1,912	2,074	3,986	808	884	1,692	215	22
Summa i länets samtliga städer år 1875	13,251	14,268	27,519	13,051	14,128	27,179	5,224	5,451	10,675	1,557	169
I hela länet.											
År 1871	72,738	77,636	150,374	71,215	76,337	147,552	31,296	35,333	66,629	4,317	928
» 1872	74,585	79,199	153,784	73,023	77,918	150,941	31,704	35,634	67,338	4,524	915
» 1873	76,419	80,777	157,196	74,771	80,550	155,321	32,155	37,089	69,244	4,695	989
» 1874	78,115	82,372	160,487	76,438	81,016	157,454	32,594	36,498	69,092	4,707	897
» 1875	79,474	83,723	163,197	78,288	82,739	161,027	33,251	37,171	70,422	5,054	1,074

För de uppgifter, som tillhöra Tabb. N:is 2 och 3 JORDBRUK och BOSKAPSSKÖTSEL, jfr de ofvan sid. 3 o. följ. meddelade upplysningarna.

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Särskilda slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut.	Till ordnad skogshushållning indelade.	Afverkningsbelopp.		
	Qvadratref.		År.	Utfördt i	
				kvantitet.	penningvärde kronor.
Kungl. Maj:t och kronan omedelbart tillhörige och under Dess disposition stående (kronoparker och -skogar)	222,333	222,333	1871	21,550 trån	46,270
			1872	10,032 trån 353,710 k.fot	46,543
			1873	62,892 trån 778,148 k.fot	158,795
			1874	22,843 trån	51,949
			1875	2,700 trån	4,941
Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers	334,008	33,341	1871	27,122 k.fot	2,631
			1872	50,420 "	4,144
			1873	123,735 "	12,614
			1874	3,623 "	36,23
			1875		
Statens till bergsbruket anslagna allmänningar	55,452				

Anmärkingar och ytterligare upplysningar:
Från Gestriklands revir äro från boställens m. fl. skogar utan uppgifvet penningvärde afverkade följande kvantiteter: för år 1873 239,37 kub.-famnar; för år 1874 191,20 kub.-famnar och för år 1875 175,00 kub.-famnar.

Tab. N:o 5.
DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
År.	Björnar.	Lodjur.	Räfvar.	Örnar.	Hökar.	Sjelar.	Belopp af utbetald belöning. Kronor.
1871	8	8	123	—	23	2	575
1872	6	20	133	—	4	3	809
1873	4	19	140	—	3	2	682
1874	2	23	182	1	2	4	762
1875	5	23	231	—	4	3	852
Summa	25	93	800	1	36	14	3,650

Anmärkingar och ytterligare upplysningar:
Af förestående belopp äro 255 kronor utbetalda af en kommun för dödandet af räfvar.

Tab. N:o 6.
AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
År.	Nötcreatur.	Får.	Getter.	Fjäderfå.	Skadan beräknad i penningvärde. Kronor.
1871	—	52	8	56	454,17
1872	1	32	3	76	331,00
1873	—	41	—	74	320,00
1874	—	48	—	88	373,58
1875	—	52	—	74	398,00
Summa	1	225	11	368	1,876,75

Tab. No 7 a.

FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.																	
																						Antal fabriker		Drifkraft, bestående af		Antal beregnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.		Arbeta re						Summa.	Tillverkningskvantitet.	Summa värde för hvarje fabriksklass.	Egarens eller innehafvarens bevilning i och för förelsen.
																						i gång	under året.	ånga eller varmluft, vatten, kranfur.	Beräknade hästkrafter.		Bolsag.		öfver 18 år		vid fabriken		under 18 år					
																										m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	Kronor.	Kronor.			
1. Å landsbygden.																																						
Benmjöls- och möbelspånfabrik	1	—	1	—	5	—	2	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	23,170 E benmjöl, 1,922 E	2,509,00	—																
Färgerin	11	1	3	—	—	—	38	10	1	1	1	7	—	15	—	1	—	—	24	6,910 E garn, 25,958 fot vadmal, 1,000 E vadmal	47,439,95	95,00																
Filfabrik	1	—	1	—	15	—	4	—	—	1	1	10	—	1	—	12	4	—	28	60,000 st. filar	50,000,00	—																
Garfverin	20	—	—	—	13	—	167	18	2	—	1	14	1	12	1	2	—	—	31	2,435 st. hudar, 9,900 st. skinn, 2,700 E hudar	39,477,50	38,50																
Gjuterin	2	—	1	—	10	—	6	—	—	1	—	16	—	—	—	—	—	—	20	—	4,500,00	40,00																
Manufakturmedjor	2	1	3	—	—	—	7	2	—	1	5	6	—	—	—	3	—	—	14	781,000 st.	30,977,00	76,00																
Mjölkkärlfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	1,000,00	—																
Pappersbruk	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																
Pliggfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																
Skeppsvarf	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	25	—	28	—	—	—	—	56	fartygsreparationer	29,535,00	—																
Stenkärlfabriker	8	1	8	—	13	—	76	5	1	2	1	2	—	2	—	—	—	—	5	21,093 st., 170 kakelugnar	14,979,00	24,00																
Stampverk	2	—	2	—	4	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13,838 fot	138,38	—																
Spinnerin	6	—	4	1	43	—	260	2	1	4	2	2	—	7	2	3	4	—	20	10,020 E ullgarn, 1,000 E plockull	17,510,00	11,00																
Tegelbruk	5	—	4	—	15	—	7	2	—	3	—	6	—	4	—	—	—	—	10	263,100 st. murtegel	14,673,00	29,00																
Terpentinsfabrik	1	—	—	—	—	—	3	—	—	1	1	1	—	8	—	—	—	—	10	5,000 E terpentin, 100 t nor tjära, 200 knor träolja, 1,000 knor lut, 50 stigar kol	2,730,00	—																
Trämassfabrik	1	—	1	—	150	—	28	1	—	—	2	15	2	3	12	—	6	—	40	8,000 centner	72,000,00	80,00																
Urfabrik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—																
Vinfabrik	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	3	2,000 kannor vin	10,000,00	—																
Vadmalstammar	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																
Summa för landet	66	5	28	1	268	—	602	47	6	15	19	106	3	84	15	21	18	—	266	—	337,468,23	393,50																
2. I städerna.																																						
<i>Gefle.</i>																																						
Bomullspinnerin och väfverin	2	—	1	1	196	—	11,493	1	—	1	7	2	48	62	105	65	108	—	397	995,795 E bomullsgarn, 4,835,643 fot väf, 13,231 E vadd	1,451,549,99	990,75																
Bryggerin	2	—	2	—	12	—	8	—	2	2	19	—	19	8	—	6	—	—	54	1,273,250 knor öl och dricka	290,900,00	821,12																
Boktryckerin	2	—	2	—	2	—	10	3	—	—	3	—	—	21	—	14	—	—	39	tidningar och tryckalster	90,000,00	34,00																
Fayencefabrik	1	—	2	—	1	—	5	2	—	—	—	7	—	23	—	—	—	—	30	kärl och kakelugnar	25,000,00	50,00																
Garfverin	3	—	2	—	1	—	5	5	—	—	1	8	—	14	—	—	—	—	23	arbetslöner för beredning läder, hudar, skinn och lim	116,182	126,887,00																
Gasverk	1	—	—	—	3	—	2	—	—	1	1	—	—	12	—	—	—	—	13	3,000,000 kub.-fot gas	18,000,00	60,00																
Kemisk pappersmassfabrik	—	1	—	—	2	—	31	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																
Litografiskt tryckeri	1	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	6	tryckalster	700,00	7,00																
Ljus-, tvål- och såpfabrik	1	—	—	—	—	—	3	1	—	—	1	2	—	1	—	—	—	—	4	3,000 centner såpa, 500 E ljus, 50 E tvål	67,000,00	20,00																
Mekaniska verkstäder	3	—	—	—	6	—	63	1	—	2	4	—	—	15	—	—	—	—	182	8,044 centner och diverse gjutgods	352,668	—																
Repslagerin	3	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	17	—	11	—	—	—	—	40	diverse ångpannor o. maskingods samt en ångmaskin	136,977	489,645,00																
Segelduksfabrik	1	—	—	—	—	—	8	1	—	—	1	—	—	8	—	—	—	—	11	231 rullar segelduk	9,240,00	ingår i annan																
Skeppsvarf	4	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	8	—	205	—	—	—	—	314	3 jernångfartyg, 3 träfartyg och reparationer	982,648,00	ingår i annan																

Forts. af Tab. N:o 7 a.

FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.																	
																						Antal fabriker		Drifkraft, bestående af			Antal begagnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.		Arbetare						Tillverkningskvantitet.	Summa värde för hvarje fabriksklass.	Egarens eller innehafvarens bevilning i och för rörelsen.
																						i gång	ej begagnade	Bekämda hästkrafter.	fänga eller varmluft.	vatten.		Hollg.	Ensam egare eller innehafvare	Mästare.	öfver 18 år		under 18 år		Summa.			
																															m.	q.	m.	q.				
under året.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	m.	q.	Antal.						Kronor.	Kronor.																							
Skjortfabrik	1						4	1					1		15			16	skjortor m. m.	14,400,00	7,00																	
Skopligg- och svarverifabrik	1			1	25		31		1	1	11	1			2	15		30	{200,000 ₰ skopligg, 16,000 gross träaskar	75,000,00	7,00																	
Snickerifabrik	1			1	20			1			16						3	19	diverse snickeriarbeten	20,000,00	147,85																	
Teknisk fabrik	1							1				1						1	{4,000 ₰ glansmörja, 50 kannor bläck	1,100,00	5,00																	
Tobaksfabrik	1			1	10			2		1	15		3	20	7	15	61	{200,000 ₰ snus, 80,000 ₰ tobak, 1,800,000 st. cigarrer	166,800,00	250,00																		
Vinfabriker	2						7	2	1	1	2		1	1				5	27,000 kannor bärvin	43,000,00	43,00																	
<i>Söderhamn.</i>																																						
Bryggerin	2			1	8		12	2		1	8				5			14	136,000 kannor öl och dricka	54,500,00	108,00																	
Färgerin	2						3	2			2	3		1		1		7	—	9,000,00	27,00																	
Garfverin	2							2				5		3				8	1,762 hudar, 3,415 skinn ...	6,423,00	47,00																	
Gjuteri och mekanisk verkstad ...	1			1	5		13		1	1	15		20			5		41	maskinerin och gjutgods ...	70,245,00	116,40																	
Skeppsvarf	1			1	25		1		1	1			50			5		56	under byggnad ett skepp....	—	25,00																	
Ullspinneri	1		1		2		4	1						1		2		3	—	4,000,00	ingår i annan																	
<i>Hudiksvall.</i>																																						
Boktryckeri	1				1		1	1					1		6			7	—	—	58,60																	
Bryggeri	1			1	6				1	1	5		6	5				17	125,000 kannor öl och dricka	—	60,00																	
Färgeri	1				7		4	1		1	2		3					6	—	—	21,00																	
Garfveri	1	2			2		2	1			5		2					7	diverse hudar m. m.	44,231,00	25,00																	
Gjuteri och mekanisk verkstad ...	2			2	18		18		1	3	26		40		14			33	gjutgods och smide	141,600,00	129,44																	
Snusfabriker	2			2	14		8	1	1		3	3	15		6			27	87,000 ₰ snus och tobak...	44,700,00	—																	
Summa för städerna	48	1	6	2	27	495½	11,739	37	1	17	34	260	54	681	167	190	135	1,521	—	4,331,418,99	3,840,20																	
Summa för landsbygden	66	5	—	28	1	268	602	47	6	15	19	106	3	84	15	21	18	266	—	337,468,23	393,50																	
Summa för hela länet	114	6	6	30	28	763½	12,341	84	7	32	53	366	57	765	182	211	153	1,787	—	4,668,887,22	4,233,70																	

Tab. N:o 7 b.

HANDTVERKARE OCH IDKARE AF ANNAN NÄRING, ÅR 1875.

1.	2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.	
	Handtverkare eller idkare.		Antal arbetare.		Summa idkare och arbetare för hvarje klass.		Bevilling i och för rörelsen.							
	Män.	Qv.	Män.	Qv.	Män.	Qv.	Kr.	öre.						
1. Å landsbygden.														
Bagare	13	—	14	1	27	1	10	—						
Bryggare	1	—	1	—	2	—	—	—						
Bleckslagare	1	—	3	—	4	—	—	—						
Bokbindare	1	—	2	—	3	—	—	—						
Färgare	2	—	2	—	4	—	—	—						
Garfvare	8	—	9	—	17	—	13	50						
Glasmästare	2	—	2	—	4	—	—	—						
Hjulumakare	2	—	1	—	3	—	—	—						
Kakelugnsmakare	3	—	3	—	6	—	1	—						
Kopparslagare	5	—	4	—	9	—	5	—						
Klensmeder	21	—	25	—	46	—	8	—						
Målare	11	—	13	—	24	—	—	—						
Murare	3	—	3	—	6	—	—	—						
Repslagare	1	—	1	—	2	—	—	—						
Smeder	17	—	14	—	31	—	16	—						
Skomakare	58	—	70	—	128	—	19	—						
Skräddare	58	—	62	1	120	1	49	50						
Snickare	21	—	25	—	46	—	4	—						
Sadelmakare	3	—	3	—	6	—	—	—						
Spinnare	1	—	—	1	1	1	—	—						
Urmakare	3	—	3	—	6	—	1	—						
Summa å landsbygden	235	—	260	3	495	3	127	—						
2. I städerna.														
<i>Gefle.</i>														
Bagare	12	1	26	—	38	1	237	50						
Barberare	3	—	6	—	9	—	26	—						
Bildhuggare	1	—	2	—	3	—	7	—						
Bleck- och plåtslagare	7	—	20	—	27	—	74	—						
Bokbindare	5	—	18	—	23	—	50	50						
Borstbindare	1	—	8	—	9	—	30	—						
Bryggare	6	—	16	—	22	—	117	50						
Bundtmakare	4	—	1	4	5	4	45	50						
Drällväfvare	1	—	—	—	1	—	1	—						
Fotografer	2	1	1	2	3	3	25	—						
Färgare	2	—	6	—	8	—	19	—						
Garfvare	2	—	4	—	6	—	87	—						
Glasmästare	1	—	1	—	2	—	5	—						
Guld- och silfverarbetare	3	—	13	—	16	—	55	—						
Gördelmakare	1	—	5	—	6	—	35	—						
Handskmakare	1	—	—	1	1	1	2	—						
Hattmakare	2	—	4	—	6	—	30	—						
Hofslagare	5	—	17	—	22	—	108	—						
Hyrkuskar	3	—	6	—	9	—	26	—						
Hästslagtare	1	—	1	—	2	—	3	—						
Kakelugnsmakare	2	—	8	—	10	—	25	—						
Kopparslagare	3	—	8	—	11	—	38	50						
Korgmakare	1	—	1	—	2	—	10	—						
Korkskärare	1	—	—	1	1	1	10	—						
Krummakare	1	—	1	—	2	—	7	—						
Källarmästare	6	1	6	9	12	10	157	—						
Murmästare	6	—	11	—	17	—	143	—						
Målare	14	—	45	—	59	—	194	—						
Mössmakare	2	—	2	1	4	1	20	—						
Optisk instrumentmakare	1	—	1	—	2	—	15	—						
Sadelmakare	6	—	13	2	19	2	30	50						
Segel- och kompassmakare	2	—	4	9	6	9	22	—						
Skeppsklarerare	3	—	7	—	10	—	273	—						
Skomakare	33	—	67	—	100	—	206	50						
Skorstensfejare	1	—	6	—	7	—	18	—						
Skräddare	13	—	53	9	66	9	170	—						
Slagtare	8	1	12	—	20	1	84	—						
Smeder	1	—	2	—	3	—	7	—						
Snörmakare	1	—	—	1	1	1	7	—						
Snickare	11	—	37	—	48	—	140	50						
3. I städerna.														
Bagare	10	2	5	5	15	7	57	—						
Biljardegare	2	—	—	—	2	—	8	—						
Bokbindare	1	—	2	—	3	—	18	—						
Bleckslagare	4	—	10	—	14	—	57	—						
Blockmakare	1	—	1	—	2	—	5	—						
Boktryckare	1	—	4	—	5	—	12	—						
Färgare	3	—	3	—	6	—	30	—						
Garfvare	2	—	7	—	9	—	47	—						
Glasmästare	3	—	2	—	5	—	6	—						
Guldsmeder	2	—	6	—	8	—	35	—						
Gördelmakare	1	—	4	—	5	—	9	—						
Hattmakare	1	—	—	—	1	—	5	—						
Kakelugnsmakare	2	—	1	—	3	—	24	—						
Klensmeder	3	—	7	—	10	—	36	—						
Kopparslagare	3	—	4	—	7	—	27	—						
Källarmästare	2	—	7	20	9	20	50	—						
Murare	2	—	1	—	3	—	15	—						
Målare	5	—	8	—	13	—	47	—						
Repslagare	2	—	4	—	6	—	23	—						
Sadelmakare	4	—	3	—	7	—	22	—						
Skomakare	13	—	23	—	36	—	89	50						
Skräddare	13	—	27	—	40	—	89	50						
Slagtare	2	—	—	—	2	—	10	—						
Snickare	8	—	8	—	16	—	40	—						
Svarfvare	1	—	—	—	1	—	3	—						
Tunmbindare	1	—	—	—	1	—	4	—						
Urmakare	3	—	5	—	8	—	13	50						
4. Hudiksvall.														
Bagare	6	3	10	1	16	4	23	—						
Bleckslagare	2	—	3	—	5	—	19	—						
Bokbindare	2	—	2	1	4	1	1	—						
Bryggare	1	—	4	3	5	3	60	—						
Färgare	3	—	3	—	6	—	11	—						
Garfvare	2	—	6	—	8	—	5	—						
Gelbgjutare	1	—	1	—	2	—	6	—						
Glasmästare	3	—	—	—	3	—	3	—						
Guldsmeder	1	—	4	—	5	—	25	—						
Hattmakare	1	—	—	—	1	—	—	—						
Klensmeder	4	—	5	—	9	—	10	—						
Kakelugnsmakare	2	—	—	—	2	—	1	—						
Kopparslagare	4	1	11	—	15	1	17	—						
Målare	4	—	9	—	13	—	16	—						
Repslagare	2	—	7	—	9	—	10	—						
Sadelmakare	3	—	3	—	6	—	5	—						
Skomakare	13	—	20	—	33	—	26	—						
Skräddare	7	—	11	—	18	—	12	—						
Slagtare	2	—	—	—	2	—	7	—						
Snickare	6	—	7	—	13	—	16	—						
Socketbagare	—	2	—	—	—	2	1	—						
Svarfvare	1	—	—	—	1	—	2	—						
Tunmbindare	3	—	5	—	8	—	8	—						
Urmakare	2	—	1	—	3	—	3	—						
Vagnmakare	1	—	—	—	1	—	2	—						
Summa i städerna	369	13	726	72	1,095	85	3,810	50						
Summa å landsbygden	235	—	260	3	495	3	127	—						
Summa för hela länet	604	13	986	75	1,590	88	3,937	50						

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Särskilda slag af vägar.	Längd i mil				Kostnad i kronor för de under perioden				Antal gästgifverin vid periodens slut.	Antal hästar, utgångna		
	af hvarje slag af motstående vägar	af indelade, med skjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsynnade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägar	fulländade nya vägar		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor			År.	till kung- och kronoskjuts.	till gästgifveriskjuts.
					af statsmedel.	af kommunernas medel.	af statsmedel.	af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
Allmänna landsvägar	47,5	46,5	—	—	—	—	—	675 ¹⁾	20	1871 1872 1873 1874 1875	1,161	38,109
Häradsvägar	78,8	63,1	—	3,3	—	—	14,000	47,549,46	19		876	44,905
Socknevägar	74,8	11,2	—	—	—	—	—	—	3		1,726	57,101
I städer	1,2	0,3	—	—	—	—	—	—	3		1,012	62,657
Summa	202,3	121,1	—	3,3	—	—	14,000	48,224,46	45		—	6,155
Med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	264,304	

Anmärkingar och ytterligare upplysningar:
¹⁾ För utläggning af 670 fot i Hedesunda socken.
I Forsa socken af Norra Helsinglands fogderi tillkomma byvägar omkring 5 mil, hvilka äfven äro till underhåll indelade.
Omläggning af vägsträckan mellan Njutånger och Nianfors är under år 1875 påbörjad, men ej afslutad.

Tab. N:o 9.

SJÖFART OCH HANDEL, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	
På landsbygden	Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till utrikes sjöfart.							Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till inrikes sjöfart.							Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver 3 nylåster.						Handlande.	Betjening.	Summa.	Bevilling i och för rörelsen.				
	Seglande.		Med ångmaskin försedda.		Besättning.			Seglande.		Med ångmaskin försedda.		Besättning.			Seglande.		Med ångmaskin försedda.		Besättning.						Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.
	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.								
	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.					Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Antal.
I städerna.																												
Gefle	52	7,485,5	7	554	440	59	703	15	240	11	236,5	501	26	149	67	7,725,5	18	790,5	941	85	852	168	22	157	47	394	7,675,60	
Söderhamn	6	521	1	190,5	120	6	97	1	29	16	180,5	380	17	38	7	550	17	371	500	23	135	65	7	50	9	131	1,562,00	
Hudiksvall	11	2,093	—	—	—	11	144	5	73,5	2	114	175	7	24	16	2,166,5	2	114	175	18	168	41	4	50	2	97	990,00	
Summa för städerna	69	10,099,5	8	744,5	560	76	944	21	342,5	29	531	1,056	50	211	90	10,442	37	1,275,5	1,616	126	1,155	274	33	257	58	622	10,227,60	
Summa för hela länet	69	10,099,5	8	744,5	560	76	944	49	801,7	47	631,5	1,300	87	305	118	10,901,2	55	1,376	1,860	163	1,249	652	49	391	84	1,176	13,646,82	

Tab. No 10 a.

HEMMAN OCH LÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur.	H e m m a n .		A n t a l					Taxeringsvärde.
	Mantal.	Bruk-	ny-	jord-	ryttare-, soldat- och båtsmans-	back-	andra	Kronor.
	nuvarande.	nings-						
		delar.			torp.		heter.	
A) Kronoegendomar.								
1) Under allmän disposition.								
c) Hemman	0,012	2	—	—	—	—	—	1,200
d) Boställen	59,104	73	—	—	—	—	—	1,114,100
f) Jordlägenheter.....	—	—	—	8	—	4	60	1,340,600
g) Fiskerin	—	—	—	—	—	—	1	16,000
2) Under enskild disposition.								
b) Hemman	3,865	51	—	—	—	—	—	218,000
c) Nybyggen	—	—	10	—	—	—	—	18,700
d) Jordlägenheter	—	—	—	34	—	—	200	249,500
e) Fiskerin	—	—	—	—	—	—	42	58,200
f) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	16	43,200
B) Skatteegendomar.								
a) Boställen	1,036	5	—	—	—	—	—	24,800
c) Hemman	2,029,897	8,719	—	—	—	—	—	46,620,700
d) Jordlägenheter	—	—	—	2,353	1,280	3,738	1,193	3,916,300
e) Fiskerin	—	—	—	—	—	—	43	38,800
f) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	1,148	10,440,700
C) Frälseegendomar.								
b) Säterin och ladugårdar	0,625	1	—	—	—	—	—	46,800
d) Hemman	57,585	243	—	—	—	40	106	391,900
g) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	—	21	125,600
Summa	2,152,154	9,094	10	2,393	1,280	3,782	2,830	64,665,100
<i>Anmärkingar och ytterligare upplysningar:</i>								
Den s. k. Kungsladugården Vall är såsom varande landshöfdingeboställe bland boställshemmanen upptagen.								

Tab. N:o 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I STÄDERNA.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11. 12. 13.		
Städernas namn.		Tomter.		Antal nybyggda boningshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i kronor.		
		Antal			Åker	Äng	Skog	Betesmark m. m.	Summa jordareal	Nava-rande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
		bebyggda.	obebyggda.										
Gefle	år 1871	870	766	128	10,966	862	29,416	4,843	46,087	8,475	6,615,784	1,508,572	8,124,356
	» 1872	929	707	36							8,660,694	1,484,656	10,145,350
	» 1873	950	686	32							10,048,274	1,485,634	11,533,908
	» 1874	972	664	37							11,629,283	1,678,164	13,307,447
	» 1875	999	637	46							12,731,685	1,563,458	14,295,143
Söderhamn ¹⁾	» 1871	446	—	10	I uppgiften till Förvaltningsutskottet hos hushållningssällskapet äro dessa för periodens år: 5,140,60 — 26,424,58 — 31,565,18 Enligt Kommissionslandmätaren Anders Härdelins karta och beskrifning äro de upptagna till: 5,850 — 31,141 1,485 38,476 Häri inbegripet äng och odlingsmark.						2,359,100	412,300	2,771,400
	» 1872	455	—	9							2,497,000	406,300	2,903,300
	» 1873	462	—	8							2,537,700	398,800	2,936,500
	» 1874	475	—	14							3,037,800	402,100	3,439,900
	» 1875	483	—	9							3,647,600	401,400	4,049,000
Hudiksvall	» 1871	538	115	2	—	2,604	3,147	5,751	7,123	1,676,500	206,500	1,883,000	
	» 1872	539	114	1						1,728,600	206,500	1,935,100	
	» 1873	542	113	3						1,995,500	217,500	2,213,000	
	» 1874	548	108	6						2,167,000	217,500	2,384,500	
	» 1875	552	105	4						2,527,900	219,800	2,747,700	

¹⁾ Af stadens handlingar kan icke inhämtas, om de gamla tomterna äro af fri eller ofri natur.

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN, ÅREN 1871—1875.

A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																											
År.	Sökta skiftens antal.	Skiftade mantal.		Qvarboende del-egares					Utflyttade del-egares					Summa skiften.	Skiftade kvadratref.						Utgifter till landmätare och gode män.	Öfriga beräknade utgifter.					
		Antal.	Oförmedlade.	Nava-rande.	skiftesantal.				Summa.	skiftesantal.					Summa.	Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impedi-ment.			Summa.				
					1.	2.	3.	4.		öfver	1.	2.	3.											4.	öfver		
					1.	2.	3.	4.		Summa.	1.	2.	3.											4.	Summa.		
1871	14	8	—	17,103	10	16	13	4	—	43	6	14	6	3	—	29	161	8,163	8,001	1,025	17,084	198	34,471	Kronor.	27,516	Kronor.	33,499
1872	16	9	—	35,045	12	21	28	22	3	86	9	12	8	2	—	31	305	15,548	22,630	664	179,571	5,892	224,305	41,515	24,447		
1873	22	13	—	17,594	30	11	19	9	11	80	1	9	12	3	2	27	322	7,439	11,642	1,008	111,114	17,016	148,219	40,406	25,809		
1874	18	13	—	40,825	45	54	35	15	2	151	8	9	9	3	1	30	412	19,106	17,798	1,829	113,128	5,365	157,226	46,913	58,751		
1875	15	8	—	9,823	7	7	11	4	—	29	4	10	4	1	—	19	110	5,485	4,712	399	22,274	724	33,594	17,829	12,286		
Summa	85	51	—	120,390	104	109	106	54	16	389	28	54	39	12	3	136	1,310	55,741	64,783	4,925	443,171	29,195	597,815	174,179	154,792		

Tab. N:o 12.

STATS- OCH RIKSGÄLDSMEDLEN, ÅREN 1871—1875.

D e b e t.					K r e d i t.				
	Statsmedel.		Riksgäldsmedel.			Statsmedel.		Riksgäldsmedel.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.		Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1871.					1871.				
Ingående balans för behållning	330,958	57	116,823	71	Ingående balans för skuld	10	—	10	10
Inkomster	412,195	52	194,091	94	Afkortningar	32,752	49	6,093	94
Ankomna remisser	70,453	45	3,000	—	Utgifter	342,682	73	10,093	07
Utgående balans för skuld	98,677	08	172	81	Afgångna remisser	142,910	03	106,841	34
Summa	912,284	62	314,088	46	Utgående balans för behållning	393,929	37	192,050	01
I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1871...	39,955	90	6,713	69	Summa	912,284	62	314,088	46
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1872...	36,494	35	7,394	99
1872.					1872.				
Ingående balans för behållning	393,929	37	192,050	01	Ingående balans för skuld	98,677	08	172	81
Inkomster	415,650	54	161,342	58	Afkortningar	21,698	57	4,563	32
Ankomna remisser	125,521	98	1,300	—	Utgifter	367,997	69	7,123	51
Utgående balans för skuld	98,810	59	20	60	Afgångna remisser	146,001	27	181,549	08
Summa	1,033,912	48	354,713	19	Utgående balans för behållning	399,537	87	161,304	47
					Summa	1,033,912	48	354,713	19
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1873 ..	32,989	89	7,524	62
1873.					1873.				
Ingående balans för behållning	399,537	87	161,304	47	Ingående balans för skuld	98,810	59	20	60
Inkomster	559,093	52	155,379	39	Afkortningar	17,358	36	4,555	27
Ankomna remisser	115,622	38	—	—	Utgifter	374,574	35	6,950	74
Utgående balans för skuld	99,850	15	30	40	Afgångna remisser	131,501	27	148,983	69
Summa	1,174,103	92	316,714	26	Utgående balans för behållning	551,859	35	156,203	96
					Summa	1,174,103	92	316,714	26
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1874 ..	39,442	79	6,002	69
1874.					1874.				
Ingående balans för behållning	551,859	35	156,203	96	Ingående balans för skuld	99,850	15	30	40
Inkomster	680,150	47	—	—	Afkortningar	21,918	03	—	—
Ankomna remisser	50,748	99	—	—	Utgifter	435,736	32	—	—
Utgående balans för skuld	100,537	59	—	—	Afgångna remisser	332,736	11	—	—
Summa	1,539,500	36	—	—	Utgående balans för behållning	649,229	35	—	—
					Summa	1,539,500	36	—	—
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1875 ..	61,041	92	—	—
1875.					1875.				
Ingående balans för behållning	649,229	35	—	—	Ingående balans för skuld	100,537	59	—	—
Inkomster	617,667	89	—	—	Afkortningar	34,358	79	—	—
Ankomna remisser	155,868	68	—	—	Utgifter	509,335	25	—	—
Utgående balans för skuld	93,512	88	—	—	Afgångna remisser	255,703	83	—	—
Summa	1,516,278	80	—	—	Utgående balans för behållning	616,343	34	—	—
					Summa	1,516,278	80	—	—
					I behållningen inräknade restantier ^{30/4} 1876 ..	56,942	—	—	—

Tab. N:o 13.

S P A R B A N K E R.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
År.	Sparbanker.	Delegare.			Delegarnes fond.				Sparbankens egen fond.		
		Tillkomne nya	Afgångne	Qvarstående vid årets slut.	Insatta belopp	Godtgjorda räntor	Uttagna belopp	Behållning vid årets slut.	Inkomster.	Förvaltningskostnader m. m.	Behållning vid årets slut.
	under året.			under året.							
	Antal.	Antal.			Kronor.				Kronor.		
1871	13	3,464	1,065	13,497	1,537,304	125,616	1,023,312	2,870,142	32,468	14,311	142,260
1872	13	4,395	1,040	16,856	2,095,189	165,191	1,130,286	4,000,236	39,127	15,456	153,486
1873	13	5,014	1,185	20,685	2,468,053	208,471	1,508,167	5,168,593	54,077	25,842	181,916
1874	13	5,014	1,660	24,038	2,709,367	277,229	1,691,987	6,463,201	73,578	17,520	238,000
1875	13	3,208	1,648	25,784	2,159,987	318,305	2,163,216	6,778,270	93,351	29,391	328,483

1.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
År.	Klassifikation af sparbanksdelegarne efter deras inestående behållning vid årets slut.														
	I nedanstående antal sparbanker.	Under 10 Kronor.		10—50 Kronor.		50—100 Kronor.		100—500 Kronor.		500—1000 Kronor.		Öfver 1000 Kronor.		Summa.	
		Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.
1871	13	3,735	11,905	2,796	66,957	1,496	102,081	3,760	894,805	1,035	675,978	675	1,118,390	13,497	2,870,116
1872	13	4,544	16,102	3,258	76,958	1,726	113,802	4,795	1,122,459	1,473	988,322	1,060	1,682,590	16,856	4,000,233
1873	13	4,688	15,472	4,234	93,596	2,038	138,917	6,475	1,591,901	1,955	1,267,770	1,295	2,060,937	20,685	5,168,593
1874	1) 12	4,398	15,898	4,928	111,713	2,227	151,010	7,637	1,890,233	2,362	1,577,726	1,614	2,557,805	23,166	6,304,385
1875	13	5,611	19,005	5,728	134,741	2,516	174,513	7,706	1,890,010	2,493	1,695,534	1,730	2,864,467	25,784	6,778,270

Anmärkning:
1) Den för 1874 af Gefle folkbank lemnade klassifikationen har ej kunnat här användas.

Tab. N:o 14.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	
År.	Fattigvårds-samhällen				Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens inkomster. Kronor.									
	med gemensam fattigvård.		med fattigvården rörelse delad.		Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.				Summa af båda könen.		m.	q.	Summa.	Afkastning af egendom, kollekt m. m.	Personel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.	Summa utgifter i och för fattigförsörjning. Kronor.
	antal rotar.		antal fattighus.		i fattighus.		på annat sätt.		m.		q.		efter fyrk eller bevilling.							efter annan grund.		af statsmedel.			
	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.
1871	38	8	56	26	103	129	197	238	258	266	558	633	1,191	1,087	1,901	2,988	32,160,45	21,774,03	72,435	32,874	473,88	1,708,43	161,425,79	161,214,86	
1872	38	8	56	27	133	137	199	240	273	298	605	675	1,280	982	1,880	2,862	29,287,31	21,502,58	77,542	33,391	767,94	3,592,46	166,083,29	181,254,82	
1873	40	10	64	29	145	134	201	270	302	294	648	698	1,346	897	1,886	2,783	30,940,07	23,552,82	75,287	31,613	1,256,18	2,738,30	165,387,37	179,771,12	
1874	1) 30	8	59	25	117	98	158	207	254	250	529	555	1,084	702	1,614	2,316	26,486,32	17,691,34	69,169	28,441	755,20	1,209,00	143,751,86	147,936,81	
1875	1) 30	8	59	27	148	112	166	218	259	250	573	580	1,153	694	1,439	2,133	30,266,64	20,614,39	88,665	30,530	869,49	2,737,70	173,683,22	156,199,64	

1) För åren 1874 och 1875 äro några uppgifter till denna tabell ej meddelade från Södra Helsinglands fögderi.